

Beter lezen

"Lezen is voor de geest wat bewegen is voor het lichaam."

Sir Richard Steele

Brits essayist (1672-1729)

Agnes Portegijs- van 't Riet.

Studentnummer: 2135177

Praktijkonderzoek in het kader van de opleiding Master Sen

Leerroute: Dyslexiespecialist

Lesplaats: Utrecht

Begeleid door : Drs. Astrid Müller

Fontys opleiding speciale onderwijszorg

December 2010- mei 2011

Voorwoord

Voor u ligt het meesterstuk waaraan ik gewerkt heb in het schooljaar 2010/2011 in het kader van het afstuderen als Master SEN (*Special Educational Needs*) Dyslexiespecialist aan Fontys OSO.

Dit onderzoek is uitgevoerd op Jenaplanschool Klavertje 4 te Oudewater.

Al enige jaren houd ik mij bezig met het leesonderwijs op de school. In het kader van deze interesse, heb ik me aangesloten bij de tweejarige opleiding Master SEN. Deze interesse heeft ertoe geleid om onderzoek te doen naar de leesresultaten op de school waar ik werkzaam ben en verbeterpunten die bij kunnen dragen aan beter leesonderwijs. Ik vind het belangrijk dat niet afgedaan wordt aan leesmotivatie. Ik heb geprobeerd tegemoet te komen aan de wensen van het zorgteam en de leerkrachten. De aanpassingen moeten uiteindelijk uitgevoerd worden door het team en werkbaar zijn.

De weg die ik ben gegaan om tot dit eindresultaat te komen, was een leerzaam proces. Gaandeweg, kreeg het onderzoek steeds meer vorm. Mede door het werken in de intervisiegroep, heb ik veel inspiratie gekregen om tot goed onderzoek te komen. De kritische houding van de groep heeft ertoe geleid om zelf ook met een kritische blik te kijken.

Mijn dank gaat ook uit naar Esther, Petra, Marieke en Natasja. Zij hebben me enorm gestimuleerd in dit proces.

De begeleiding van onze docent Astrid, was bemoedigend, kritisch en stimulerend. Haar rustige houding heeft mij veel zelfvertrouwen gegeven. Allen dank daarvoor.

Speciaal wil ik Joanneke, de intern begeleider van de school, bedanken. Ik ben enorm gesteund, geholpen en gestimuleerd door haar in dit proces.

Ook mijn *critical friend*, Marjan, wil ik hartelijk bedanken voor alle feedback en *support* aan mij gegeven de afgelopen periode.

De directie van Jenaplanschool Klavertje 4 wil ik bedanken voor de tijd en vrijheid die ik heb gekregen om dit onderzoek op de school te mogen doen.

Verder wil ik mijn echtgenoot en zonen bedanken voor het geduld die ze konden opbrengen om mij dit onderzoek te laten doen. Mede door hen heb ik de tijd en energie in dit meesterstuk kunnen steken en heb ik me kunnen ontwikkelen.

Agnes Portegijs.
Mei 2011.

Inhoudsopgave

Voorwoord	1
1. Inleiding	4
2. Probleemstelling	6
3. Verantwoording van de probleemstelling	8
Nieuwswaarde	10
Theoretische relevantie	10
Praktische maatschappelijke relevantie	10
Optimale opbrengst	10
4. Achtergronden en theoretisch kader	11
4.1 onderzoeksfunctie	11
4.2 probleemstelling	11
4.3 definiëring van belangrijke begrippen	12
4.3.1 leesmotivatie	12
4.3.2 instructie	13
4.3.3 leesinterventies	15
4.3.4 Protocollen Leesproblemen en Dyslexie	18
4.4 Inclusie	22
4.5 toelichting op keuzes en vooronderstellingen	23
5. Methode	
5.1 Probleemstelling	24
5.2 onderzoeksresultaten	24
5.3 betrouwbaarheid van de resultaten	28
5.4 Validiteit	29
6. Conclusies	31
6.1 conclusies per deelvraag	31
6.2 eindconclusie	33
6.3 Antwoord op de probleemstelling	34
7. Discussie en zelfreflectie	36
7.1 Aanpak	36
7.2 Uitvoerbaarheid	36
7.3 Acceptatie	36
7.4 Effectiviteit	37
7.5 Tevredenheid over aanpak	37
7.6 reflectie op het eigen leerproces	37
7.7 Aanbevelingen voor de toekomst	39
Samenvatting	41
Literatuurlijst	43

Bijlage 1 Vragenlijst over lezen voor het team	45
Bijlage 2 Notulen naar aanleiding van de studiedag	46
Bijlage 3 Observatieformulieren BAVI-lezen	48
Bijlage 4 Analyse voorkeurvorm lezen en leesplezier	49
Bijlage 5 Vragenlijst over leesinterventies	51
Bijlage 6 Analyse deelvraag 4 leesinterventie	52
Bijlage 7 Vragenlijst leesvormen voor zwakke lezers	53
Bijlage 8 Leesrooster middenbouw	54
Bijlage 9 Inventarisatielijst leesmaterialen	54
Bijlage 10 Vragenlijst leesplezier	55
Bijlage 11 samenvatting interview	56

Inleiding

Lezen is een vaardigheid die we vaak gebruiken en overal nodig hebben om goed te functioneren in onze geletterde maatschappij. Wie moeite heeft met lezen, loopt kans om veel informatie te missen.

Leesonderwijs wordt gegeven op school en bestaat uit twee vaardigheden: technisch lezen en begrijpend lezen. Technisch lezen is het ontsleutelen of decoderen van de visuele weergave van woorden¹. Een leerling leert eerst de techniek van lezen.

Doelstelling van het technisch lezen is uiteindelijk dat een leerling in staat is om een tekst te begrijpen, begrijpend lezen. Door de herkenning van de inhoud wordt de lezer nieuwsgierig naar de rest van de inhoud en raakt gemotiveerd om verder te lezen in het boek. Er is dan sprake van leesmotivatie.

In de middenbouwgroepen, 3, 4 en 5, wordt de basis gelegd voor het leren lezen. De school, met name de leerkracht speelt een cruciale rol bij dit proces. Belangrijk is dat de leerkracht weet hoe voor goed leesonderwijs gezorgd kan worden met zo min mogelijk uitval op leesvaardigheid.

Het onderzoek, wat in dit meesterstuk wordt beschreven, heeft plaatsgevonden op Jenaplanschool Klavertje 4. Dit onderzoek heeft zich met name gericht op de middenbouwgroepen: groep 3, 4 en 5. Op een Jenaplanschool wordt in stamgroepen gewerkt. In een stamgroep zitten leerlingen uit 3 opeenvolgende jaargroepen. In dit geval gaat het om 4 middenbouwgroepen met leerlingen uit groep 3, 4 en 5.

Op Jenaplanschool Klavertje 4 wordt na 3 maanden leesonderwijs gestart met BAVI-lezen: BELEVEND AVI-lezen. Daarnaast wordt in groep 3 de methode Veilig leren lezen gebruikt. In hoofdstuk 2 wordt BAVI-lezen verder uitgelegd.

De technische leesmethode Goed gelezen, is aanwezig, maar wordt niet structureel ingezet in groep 4 en 5.

Na de invoering van het BAVI-lezen is gebleken uit observaties, dat de motivatie bij een groot aantal leerlingen is toegenomen, maar bij een deel van de leerlingen, met name de zwakke lezers, neemt de motivatie af in groep 4. De leesresultaten blijven, gezien de gegevens van het leerlingvolgsysteem, te laag bij deze leerlingen.

In dit onderzoek is duidelijk geworden dat de Protocolen Leesproblemen en Dyslexie² een bijdrage kunnen leveren aan het leesonderwijs, zoals nu gegeven wordt op school. Het gebruik van het Protocol Leesproblemen en Dyslexie kan leiden tot minder uitval bij lezen, omdat goede instructie – en begeleidingstips worden gegeven om het leesonderwijs goed te organiseren.

In het tweede en het derde hoofdstuk zal de vraagstelling verduidelijkt worden. In hoofdstuk 4 wordt nader ingegaan op wat de literatuur vermeldt over dit onderwerp.

1 Van der Ley, A. (2003). Leesproblemen en dyslexie. Rotterdam: Lemniscaat.

2 Gijssels, M., Scheltinga, F., Druenen M & Verhoeven L. (2011). Protocol leesproblemen en dyslexie. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.

15-05-2011

In hoofdstuk 5 worden de onderzoeksresultaten beschreven en de conclusies die daaraan verbonden worden, zijn beschreven in hoofdstuk 6.
Tot slot wordt in hoofdstuk 7 teruggekeken op het hele onderzoek.

.

2. Probleemstelling

Drie jaar geleden is op jenaplanschool Klavertje 4 het BAVI-lezen ingevoerd³. In dit traject wordt aandacht besteed aan succesfactoren die het leesplezier van alle leerlingen verhoogt.

Dit is ingevoerd omdat door leerkrachten en leerlingen werd ervaren dat kinderen geen plezier in lezen hadden. Het doel was dan ook het bevorderen van leesplezier en leesmotivatie. Door veel te lezen nemen de leesprestaties toe⁴.

Kenmerken van het BAVI-lezen zijn:

- BAVI-lezen is geschikt voor groep 1 t/m 8.
- Leesinstructie is nodig tot minimaal AVI 4, bijvoorbeeld met behulp van een voortgezet technisch leesmethode.
- Elke dag lezen kinderen stil voor zichzelf in een leuk boek.
- De leerkracht leest zelf ook.
- De kinderen mogen zelf kiezen welk boek ze willen lezen.
- Er wordt gepraat over de gelezen boeken.
- De school beschikt over een grote hoeveelheid eigentijdse kinderboeken.
- Indeling van de boeken geschiedt op beleving, niet op technisch leesniveau.

Door deze vorm van lezen is de leesmotivatie en het leesplezier toegenomen, maar de scores van Cito technisch lezen zijn niet vooruit gegaan en zelfs achteruit gegaan, met name in groep 4. Deze daling is waargenomen in 2009/2010 in de toetsresultaten van Cito leestempo en DMT/ AVI

Leerkrachten zijn zoekende waar ze informatie kunnen halen om dit probleem aan te pakken. Het protocol Leesproblemen en Dyslexie⁵, wordt op deze school niet gebruikt. Directe instructie is een aantrekkelijk model als algemeen uitgangspunt voor instructie in de groep. Uit onderzoek blijkt dat directe instructie toepasbaar is in de groep en effectief is voor leerlingen met leesproblemen. Het komt tegemoet aan de instructiebehoefte binnen de gefaseerde begeleiding die verloopt van instructie via begeleide oefening naar zelfregulatie⁶. In de Protocollen Leesproblemen en Dyslexie staan deze instructiebehoeften uitgebreid beschreven.

Het onderzoek zal zich richten op het implementeren van het protocol leesproblemen en dyslexie groep 3, 4 en 5 en het bruikbaar maken van de leesprotocollen binnen de school. Door inventarisatie wordt duidelijk wanneer de leerkrachten de leesprotocollen kunnen raadplegen. In het onderzoeken moet duidelijk worden of er een bruikbaar, praktisch document nodig is om de protocollen sneller te raadplegen met het doel de instructieprincipes te verbeteren en effectievere begeleiding te geven om de leesresultaten te verbeteren in de middenbouw.

³ Bakker-Beens, D. & Uitdehaag, J. (red.) Werkgroep Taal (2001). BAVI-lezen gebruikersmap. Breda: Edux Onderwijsadviseurs

⁴ Alphen, M., werkzaam in werkgroep BAVI-lezen bij Edux (2000)

Gijsel, M., Scheltinga, F., Druenen M & Verhoeven L. (2011). Protocol leesproblemen en dyslexie. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.

⁶ van der Ley, A. (2003). *Leesproblemen en dyslexie*. Rotterdam: Lemniscaat.

Dit onderzoek zal plaatsvinden op jenaplanschool klavertje 4. Een jenaplanschool werkt in stampgroepen Deze school heeft 9 stampgroepen; elke stampgroep bestaat uit twee of drie jaargroepen: groep 1 en 2, groep 3,4 en 5 en groep 6,7 en 8. Dit onderzoek zal gericht zijn op de middenbouwgroepen 3,4 en 5. Hierbij gaat het om kinderen van 6 tot 9 jaar. Het zwaartepunt van technisch lezen ligt in de middenbouwgroepen 3-6. Daar krijgen leerlingen instructie in begrijpend lezen⁷.

Tijdspad:

Januari en Februari

- Literatuuronderzoek naar eerdere onderzoeken om de protocollen te implementeren en onderzoek welke interventies en instructieprincipes uit de protocollen nodig zijn om technisch lezen te verbeteren.
- Literatuuronderzoek naar instructieprincipes aangaande het leesonderwijs, leesinterventie mogelijkheden en leesmotivatie.
- Maken vragenlijst voor leerkrachten van de middenbouw waarin aangegeven kan worden welke interventies al gedaan worden.

Februari :

- Vragenlijst laten invullen door middenbouw leerkrachten .
- Studiemorgen , waarbij de vragenlijst besproken wordt.
- Onderzoek welke aanvulling nodig is naast de interventies en instructieprincipes die nu al gegeven worden.
- Middenbouwkinderen een vragenlijst laten invullen met betrekking tot voorkeursleesvorm.
- Zwakke lezers observeren tijdens BAVI-lezen en tijdens een voorkeursleesvorm
- Interview af nemen met betrekking tot leesmotivatie met dezelfde kinderen die ook geobserveerd zijn.
- Vragenlijst door middenbouwleerkrachten laten invullen met betrekking tot leesinterventies.

Maart :

- Bezoek van een workshop, waarin de nieuwe protocollen van 2011 geïntroduceerd worden⁸.

April:

- Maken van een leesplan , waarin suggesties uit de protocollen Leesproblemen en Dyslexie verwerkt zijn.
- Inventarisatie leesmaterialen
- Aanbeveling nieuwe leesmaterialen

In hoofdstuk 3 zal de probleemstelling verder uitgewerkt worden.

7 Struiksmā,A.J.C., van der Ley,A., & Vieijra,J.P.M. (2009). Amsterdam: VU.

8 Onderwijs maak je samen. Presentatie door: Maud van Druenen.

3. Verantwoording van de probleemstelling

Probleemstelling:

Welke **bijdrage kunnen de protocollen leesproblemen en dyslexie voor groep 3,4 en 5 leveren** aan de **verbetering van resultaten** van het **technisch lezen** in de **middenbouwgroepen 3, 4 en 5** als **aanvulling** op het **bAVI-lezen** ?

- **Bijdrage protocollen Leesproblemen en Dyslexie groep 3,4 en 5.**

Welke bijdrage hebben deze leesprotocollen aan het leesonderwijs op jenaplanschool klavertje 4 ?

In het artikel Leesinterventies in de klas staat geschreven dat scholen kunnen bijdragen aan evidence based leesonderwijs door leerkrachten te stimuleren zich te professionaliseren en door hen voldoende ondersteuning en faciliteiten aan te bieden⁹. In de protocollen Leesproblemen en Dyslexie is kennis uit wetenschappelijk onderzoek en ervaringskennis van professionals vertaald in richtlijnen voor het handelen in de klas. De protocollen leesproblemen en Dyslexie beogen de bewustwording van leesproblemen en dyslexie te vergroten en reiken leerkrachten en andere betrokkenen kennis en vaardigheden aan om zwakke lezers effectief te begeleiden.

De protocollen liggen nu als ongebruikt document in de orthotheek van de school. In het onderzoek moet duidelijk worden of deze protocollen een waardevol instrument kunnen worden met als doel professionelere leesondersteuning en intensieve begeleiding aan leerlingen van groep 3,4 en 5 te geven .

- **Verbetering resultaten technisch lezen**

Hoe kunnen protocollen de resultaten van technisch lezen op jenaplanschool Klavertje 4 verbeteren ?

De leesresultaten zijn lager dan wat verwacht mag worden op grond van de Didactische Leeftijd(DL):

Groep 3: 26 leerlingen, waarvan 4 onder niveau van DL 5 = 15 %

Groep 4: 31 leerlingen, waarvan 18 onder niveau van DL 15= 58 %

Groep 5: 33 leerlingen, waarvan 15 onder niveau van DL 25= 45 %

Twee leerlingen hebben de toets niet meegedaan.

Op de school wordt handelingsgericht werken gezien als een belangrijk gegeven¹⁰. In de Protocollen Leesproblemen en Dyslexie staan veel tips met betrekking tot handelingsgericht werken. Zouden deze tips toegepast kunnen worden binnen de school? Welke activiteiten uit de protocollen kunnen gebruikt worden om het technisch lezen in de middenbouwklassen van Klavertje 4 te verbeteren ?

⁹ Jongejan, W., Wentink, H., & Smits, A. (2007). Leesinterventies in de klas. *Primair*, nr 21, 7-9.

¹⁰ Pameijer, N.K., van Beukering, J.T.E. (2006). *Handelingsgericht werken: een handreiking voor de intern begeleider*. Leuven/ Voorburg: Acco

Er is weinig mogelijkheid tot hulp buiten de klas. Alleen voor leerlingen met een leerling-gebonden financiering wordt door een daarvoor aangestelde kracht hulp buiten de klas aangeboden. Hulp moet binnen de groep gegeven worden door de eigen leerkracht.

Remediëring van leerlingen met een (lees- en/ of spellings-) achterstand speelt een belangrijke rol in de groepen 3 tot en met 5¹¹.

- **Middenbouwgroepen 3,4 en 5**

Op een jenaplanschool wordt gewerkt met stamgroepen. Mijn onderzoek richt zich op de groepen 3,4 en 5. Bij elkaar gaat het hier om 92 leerlingen, te weten 37 meisjes en 55 jongens. In elke stamgroep zitten respectievelijk 22 of 23 leerlingen van 6,7 en 8 jaar.

- **Aanvulling op het BAVI-lezen**

In de school is gekozen voor BAVI-lezen. Voordat de methode BAVI-lezen werd gebruikt, lasen de kinderen in niveaugroepjes. Vanuit de wetenschappelijke kant kwam er steeds meer kritiek op niveaulezen. Bij het niveaulezen lag er teveel nadruk op het technische aspect van lezen en werd er voorbij gegaan aan het begrijpende en belevende aspect. Daarnaast zou er bij niveaulezen sprake zijn van het zogenaamde Mattheus-effect; door de homogene samenstelling van de leesgroepjes zou het verschil tussen goede en zwakke lezers alleen maar groter worden (SLO, 2001). Door diverse onderwijsbegeleidingsdiensten werden alternatieven ontwikkeld, waaronder het BAVI-lezen.

BAVI-lezen is met name gericht op stillezen en leesmotivatie. Het is belangrijk dat lezen gezien wordt als iets waar je plezier aan kunt beleven. Juist dan komt het proces vaak goed op gang. Goede lezers beleven vaak veel plezier aan lezen. Zij nemen in de loop der tijd een grote hoeveelheid leestekst tot zich, waardoor hun vaardigheid in een stroomversnelling raakt. Leerlingen met leesproblemen consumeren over het algemeen weinig leesvoer, omdat het ontsleutelen van een tekst veel tijd en moeite kost. Het gevolg is een geringe motivatie en de achterstand met betrekking tot lezen wordt groter.

Stimulering heeft ook een ruimere betekenis: stimulering van leergedrag in verband met allerlei cognitieve competenties die gerelateerd zijn aan lezen, bijvoorbeeld woord- en wereld kennis¹².

Het is dus belangrijk dat kinderen begeleid worden in hun leesproces, daar het bij een aantal kinderen niet vanzelf gaat. De Protocollen leesproblemen en dyslexie kunnen hierin van betekenis zijn om leerkrachten professionele ondersteunings- en begeleidingstips te geven, zodat leesproblemen sneller onderkent en aangepakt kunnen worden.

¹¹ Wentink, H., Verhoeven, L. (2004) Expertisecentrum Nederland. Protocol Leesproblemen en Dyslexie.

¹² van der Ley, A. (2003). Leesproblemen en dyslexie. Rotterdam: Lemniscaat.

Nieuws waarde

De school waar dit onderzoek wordt gedaan, gebruikt de methode BAVI-lezen. Kinderen op deze school beginnen in groep 3 met deze methode als aanvulling op de methode Veilig leren lezen, een leesmethode van uitgeverij Zwijsen. Een bijdrage van de protocollen Leesproblemen en Dyslexie is nodig om instructieprincipes aan het BAVI-lezen toe te voegen. Er moet een modus ontstaan waarbij het leesplezier een grote plaats blijft innemen en de instructie kwaliteit en remediërende kwaliteiten vergroot worden, met als doel de leesresultaten te vergroten.

Theoretische relevantie

Begeleiding in het leesproces is belangrijk. Directe instructie stimuleert het leesproces¹³. Er moet een goede balans zijn tussen motivatie en cognitie, zodat leerlingen naar hun eigen handelen kunnen kijken, de metacognitie. Het is belangrijk dat leerlingen zich bewust zijn van de fouten die ze maken, zodat ze weten waar ze op moeten letten bij het lezen van een tekst. Doordat leerlingen zelf merken dat ze dezelfde fouten minder of zelfs niet meer maken, zullen ze meer gemotiveerd zijn om verder te komen in het leesproces.

Praktische en maatschappelijke relevantie

Dit onderzoek komt voort uit de behoefte om het technisch leesonderwijs te verbeteren.

Leerkrachten moeten naar aanleiding van Cito resultaten handelingsplannen schrijven voor kinderen met een D en E score. Door de Protocollen Leesproblemen en Dyslexie te gebruiken, zou de interventie en instructie kwaliteit verhoogd moeten worden om de technische leesvaardigheid te verbeteren. De protocollen kunnen helpen bij de aanpak en begeleiding van leesproblemen

Verder geven de Protocollen Leesproblemen en Dyslexie mogelijkheden voor instructieprincipes. De beschreven instructieprincipes zouden een plek moeten krijgen binnen het BAVI-lezen, zoals dat binnen de school georganiseerd wordt.

Optimale opbrengst

De optimale opbrengst wordt bevestigd als de protocollen Leesproblemen en Dyslexie geïmplementeerd zijn binnen de school en de leerkrachten de instructies kunnen geven en handelingsplannen kunnen maken met behulp van de Protocollen Leesproblemen en Dyslexie, zodat leerlingen een professionelere begeleiding krijgen, waardoor de leesresultaten verbeterd worden.

In het volgende hoofdstuk zal toegelicht worden op welke manier het onderzoek gaat plaatsvinden. Middels een aantal deelvragen zal er een antwoord gezocht worden op de hoofdvraag.

¹³ van der Ley, A. (2003), *Leesproblemen en dyslexie*. Rotterdam: Lemniscaat.

4. Achtergronden en theoretisch kader

4.1 Onderzoeksfunctie

In dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op de onderzoeksvorm en de wijze waarop de onderzoeksgegevens zijn verzameld.

Dit onderzoek is een actie onderzoek. Er wordt gewerkt volgens de 5 stappen uit Kallenberg, Koster, Onstenk en Scheepsmas (2007).

1. Op zoek gaan naar acties die ondernomen kunnen worden om de niet ideale situatie aan te pakken.
2. Doelgericht en systematisch te werk gaan aan de hand van een actieplan.
3. Acties goed voorbereiden, organiseren en omschrijven
4. Acties in gedachten uitvoeren om zicht te krijgen op eventuele problemen
5. Aangeven van de verwachting die bereikt kan worden met het onderzoek.

4.2 Probleemstelling

Welke bijdrage kunnen de protocollen Leesproblemen en Dyslexie voor groep 3,4 en 5 leveren aan de verbetering van resultaten van het technisch lezen in de middenbouwgroepen 3, 4 en 5 als aanvulling op het BAVI-lezen ?

Onderzoeksvragen bij deze probleemstelling zijn:

1. Welke leesvormen worden in de middenbouw naast het BAVI-lezen gebruikt.
2. Voor welke leesvormen kiezen zwakke lezers graag?
3. Hoeveel tijd wordt besteed aan lezen en leesinstructie?
4. Welke leesinterventies worden nu gedaan?
5. Hoe worden de protocollen nu ingezet?
6. Welke waarde zouden de protocollen nu hebben?

Oplossingsgericht :

1. Wat zou kunnen bijdragen om zwakke lezers meer leesplezier te laten krijgen en beter te laten lezen?
2. Welke instructieprincipes zijn nodig als aanvulling voor de zwakke lezer?
3. Welke leesinterventies zijn nodig om de allerzwakste lezer verder te helpen?
4. Welke materialen en / of methoden zijn nodig?
5. Welke bijdrage kunnen leesprotocollen leveren?

Om te inventariseren welke leesvormen gebruikt worden, welke leesinterventies nu toegepast worden en hoeveel leestijd en instructietijd wordt gegeven, neem ik een vragenlijst af bij de leerkrachten uit de middenbouw. Daarnaast moet uit observaties duidelijk worden hoe zwakke lezers met deze leesvorm en instructie omgaan, met name gericht op effectief lezen. Met behulp van het Observatieformulier individueel lezen uit de *BAVI-lezengebruikersmap*¹⁴, (zie bijlage1)

¹⁴ Werkgroep taal , edux Onderwijsadviseurs, 2001

observeer ik voorafgaand aan de onderzoeksperiode steekproefsgewijs de betrokkenheid bij BAVI-lezen. Deze observatielijst is speciaal ontworpen om de betrokkenheid bij lezen te meten. De betrokkenheid bij lezen wordt als voldoende beoordeeld als de leerling tijdens de observatie 70% van de tijd (of meer) daadwerkelijk leest. Ik observeer zes leerlingen: twee uit groep 3, twee uit groep 4 en twee uit groep 5. Bij de keuze van de leerlingen is rekening gehouden met geslacht en betrokkenheid. Tijdens het werken met hun voorkeurswerkvorm observeer ik diezelfde leerlingen nogmaals om te kunnen bepalen of hun betrokkenheid bij lezen is veranderd. Om na te gaan voor welke leesvorm leerlingen graag kiezen wordt een vragenlijst afgenomen bij alle leerlingen uit de middenbouw. Om duidelijk te krijgen welke hulp zwakke lezers prefereren wordt een vraaggesprek gehouden met dezelfde zes leerlingen die al geobserveerd zijn. Door literatuur onderzoek wordt duidelijk welke instructieprincipes ontbreken, wat nodig is om zwakke lezers aan het lezen te krijgen, zodat ze leeskilometers gaan maken en welke leesinterventies een aanvulling zijn.

Onderzoeksgroep

Dit onderzoek zal zich met name richten op de vier middenbouwklassen van Jenaplanschool Klavertje 4. In alle groepen wordt gewerkt volgens het BAVI principe dat op deze school gehanteerd wordt.

De groepen bestaan uit leerlingen van groep 3, 4 en 5. De groepen zijn allemaal ongeveer even groot, te weten klas V 22 leerlingen, klas P 23 leerlingen, klas K 22 leerlingen, klas F 22 leerlingen.

In de groepen V en P zijn twee groepsleerkrachten werkzaam, die beide in deeltijd werken. De andere twee groepen worden bemand door een leerkracht die fulltime werken in de groep.

Experimenteleleegroep

De experimenteleleegroep bestaat uit twee kinderen uit groep 3 met een E-score op tekst- en woordniveau in de wintersignalering, twee kinderen uit groep 4 met een E score op AVI en DMT en twee kinderen uit groep 5 met een E-score op AVI en DMT.

4.3 Definiëring belangrijkste termen en begrippen.

4.3.1 leesmotivatie

‘Oefening baart kunst...’ En zo is het met lezen maar net. Lezen moet je leren, maar ook blijven doen. Wanneer je je leesniveau niet onderhoudt, zal dit dalen. Ga maar eens na op welk niveau alle leerlingen uit de groep lezen meteen na de zomervakantie. Staat dit wel in verhouding met het niveau dat ze voor de vakantie hadden?

De Taakgroep Taal van Edux Onderwijsadviseurs (2001) geeft in haar handleiding van BAVI-lezen aan dat het primaire doel van BAVI-lezen is leerlingen die vaardigheden te leren die hen in staat stellen een boek te ‘beleven’. Bij BAVI-lezen gaat men er vanuit dat wanneer de betrokkenheid van een leerling bij het lezen hoog is, het leren lezen gemakkelijker en sneller verloopt. Een hoge betrokkenheid zorgt ervoor dat lezen leuk en spannend is. Dit leidt tot leesmotivatie.

BAVI-lezen is gebaseerd op het ontwikkelingsgericht leren, gebaseerd op de leerpsychologie van Lev Vygotsky. Vygotsky (1896-1934) gaat bij de ontwikkeling

van een kind uit van de zone van actuele ontwikkeling en de zone van naastgelegen ontwikkeling¹⁵. Een kind zit op een bepaald niveau en in aansluiting op wat het kind al weet of kan wordt het kind uitgedaagd en gemotiveerd om op een hoger niveau te gaan functioneren. De interactie tussen het kind en zijn omgeving speelt hierin een grote rol. Met betrekking tot BAVI-lezen betekent dit dat het kind door het lezen van boeken die qua leesniveau aansluiten bij hun zone van naaste ontwikkeling, tot een hoger leesniveau komt. Vanuit adaptief onderwijs is bekend dat hogere betrokkenheid leidt tot een competent gevoel bij een kind. Een competent kind acht zichzelf in staat een taak uit te voeren en is daardoor in staat betere resultaten te behalen¹⁶.

Betrokkenheid bij een boek, zoals BAVI-lezen beoogt, ontstaat ,omdat de lezer (een deel van) de inhoud herkent¹⁷. Hij kan zich ermee identificeren of het wekt zijn interesse. Door de herkenning van de inhoud wordt de lezer nieuwsgierig naar de rest van de inhoud en raakt gemotiveerd om verder te lezen in het boek. Er is dan sprake van leesmotivatie.

Smits en Braams¹⁸ geven aan, dat in landen waar men de beste resultaten behaalt binnen het leesonderwijs veel aandacht is voor leesbeleving en leesstrategieën. Vooral het stillezen en het voorlezen nemen een belangrijke plaats in binnen het onderwijs. Men wordt een goede lezer door veel goede boeken te lezen. Het lezen van veel goede boeken zorgt voor de ontwikkeling van een rijke verbeelding en uitbreiding van de woordenschat. Nederland behaalt relatief slechte resultaten. Het Nederlandse leesonderwijs blijkt te functioneel gericht. Er is te veel aandacht voor uitspraak, leesfouten en het oefenen van moeilijke deelonderwerpen en te weinig voor leesbeleving .

4.3.2 instructie

Een evidence based –‘wat werkt- aanpak’ - wil zeggen dat er herhaaldelijk effectief gebleken wetenschappelijke inzichten en worden ingezet. Wat werkt houdt in, dat er vooral gekeken is naar aanpak, waarvan onderzoek laat zien dat die effectief zijn. Een ‘wat werkt aanpak’ voorkomt ook wat scholen wel eens zeggen: we hebben geen succes, terwijl we zo ons best doen. Het blijkt dan dikwijls dat zo’n school voorbij gaat aan kennis die herhaaldelijk uit goed onderzoek naar voren kwam over zaken als:

- Hoe kinderen het beste leren lezen, welke factoren de leesontwikkeling belemmeren en welke vorm van instructie het meeste oplevert.
- Hoe we de kansen kunnen laten toenemen dat geen kind achterblijft door gebruik te maken van wetenschappelijke kennis.
- Het gegeven dat als er niets extra’s voor zwakke lezers ondernomen wordt, de leesontwikkeling van deze kinderen in de loop der tijd steeds verder achterop zal raken in vergelijking tot de goed lezende kinderen. Deze kinderen lopen een verhoogd risico om na groep 8 met een onvoldoende leesvaardigheid de basisschool te verlaten¹⁹.

¹⁵ <http://www.degoopleidingsschool.nl/wp-content/uploads/2009/08/Onderzoeken-in-studiegroepen-als-interventie-voor-schoolontwikkeling.pdf>, geraadpleegd op 27-2-2011

¹⁶ Taakgroep taal, Edux Onderwijsadviseurs (2001)

¹⁷ Smits, A., Braams, T. (2006). Dyslectische kinderen leren lezen. Amsterdam: Boom

¹⁸ Smits, A., Braams, T. (2006). Dyslectische kinderen leren lezen. Amsterdam: Boom

¹⁹ Vernooy,K.(2007)Effectief leesonderwijs nader bekeken.

Dat kinderen de letter-klankkoppeling geautomatiseerd leren toepassen, is zo fundamenteel voor het leessucces van leerlingen dat het een recht van kinderen is dat scholen daar op een goede manier aandacht aan besteden. Het belang ervan heeft ook te maken met de rol van het korte termijngeheugen. Als de leerling moeizaam en langzaam decodeert, sterk spellend leest, komt het korte termijngeheugen onder druk te staan, waardoor de moeizame lezer dikwijls niet meer toekomt aan de inhoud van de tekst die hij leest. Door te vroege aandacht voor leesstrategieën ontstaat vaak een aversie tegen lezen. Het is dus van groot belang dat scholen op een zeer goede manier aandacht besteden aan het leren lezen en dat alle kinderen aan het eind van groep 3 minimaal teksten van het AVI-niveau E3 geautomatiseerd kunnen lezen.

Hoe kunnen scholen werken aan het leren lezen en de automatisering van de letter-klankkoppeling?

Voor de meeste kinderen - in het bijzonder kinderen uit risicogroepen – is een systematische en duidelijke instructie (uitleggen, voordoen en begeleiding bij het toepassen) onontbeerlijk. Dit is veel effectiever dan aanpakken die gebaseerd zijn op een rijke leesomgeving of die uitgaan van natuurlijk of zelfontdekkend leren lezen. Vooral voor risicoleerlingen is deze aanpak weinig effectief.

Doelgericht, gestructureerd onderwijs, waarin de kennis en vaardigheden die leerlingen moeten verwerven centraal staan, leidt tot betere leesresultaten, maar ook tot een positiever zelfbeeld van leerlingen. Omdat het belangrijk is dat kinderen zo snel mogelijk woorden geautomatiseerd leren decoderen, is het noodzakelijk dat leerkrachten een goede methode gebruiken bij het leren lezen. Bij het begin van het leesonderwijs zullen leesproblemen zich aanvankelijk manifesteren als problemen met het correct en/of vlot toepassen van de elementaire leeshandeling: het omzetten van de letters van een geschreven woord in de corresponderende klanken en deze samenvoegen tot een woord. Vaak is dit dan te herleiden tot een onvoldoende beheersing van de letter-klankkoppelingen, problemen met de auditieve synthese en/of met de integratie van deze beide deelvaardigheden.

Zwakke lezers in de groepen 3, 4 en 5 hebben dan ook gerichte instructie, oefening en coaching nodig in het vlot lezen. Leerlingen die onvoldoende vlot lezen, hebben meestal onvoldoende instructie gehad in met name het voortgezet technisch lezen. Slechts bij een klein deel van deze leerlingen moeten de problemen worden toegeschreven aan het functioneren van de hersenen. Dat is bijvoorbeeld het geval bij dyslectische kinderen (ongeveer 3,5% van de leerlingen).

Het voorgaande betekent dat dyslexie pas kan worden vastgesteld nadat bij adequate remediërende instructie onvoldoende vorderingen worden gemaakt. De rol van de school is dus essentieel in het signaleren van mogelijk dyslexie en in het voortraject van een eventueel verder onderzoek. Bij onderzoek naar dyslexie zal de school immers moeten aantonen dat gedurende geruime tijd op het individu toegesneden maatregelen op het gebied van instructie en begeleide oefening zijn gegeven en dat die niet het gewenste effect hebben gehad²⁰.

²⁰ Irausquin, R & van der Linden, S. Veilig leren lezen stap voor stap, kinderen met specifieke leerbehoeften: beschrijving en ondersteuning, geraadpleegd op 15-5-2011 op <http://www.veiliglerenlezen.nl/web/Voor-gebruikers/Artikelen/Veilig-stap-voor-stap-1.htm>.

Volgens Vernooy zijn de meeste problemen kwaliteitsproblemen²¹. Technisch lezen heeft niets met intelligentie of achtergrond van leerlingen te maken. Ook de onderwijsinspectie constateerde dat in 2008. De problemen zijn voor het grootste deel het gevolg van het instructiesysteem in het leesonderwijs. Het ontbreekt aan doelgericht leesonderwijs en voldoende expliciete instructie. Er wordt gewerkt met slechte methoden, leesmethoden worden niet volledig behandeld en er wordt onvoldoende tijd aan lezen besteed.

Het is voor zwakke lezers dus van belang om naast het BAVI-lezen, waarin veel aandacht is voor leesbeleving en leeskilometers maken, ook een goede instructie te geven.

4.3.3 Leesinterventies

Met een vroegtijdige, intensieve begeleiding kunnen veel leesproblemen en de daarbij horende faalervaringen en demotivatie voorkomen worden²².

Als het enigszins kan, moet falen voorkomen worden. Bied een zwakke lezer daarom de leesstof en leesoefeningen al aan voordat deze in de klas worden behandeld. Als de tekst is voorgelezen en de leerling de inhoud al kent, zal het met meer zelfvertrouwen en een betere taakgerichtheid bij de les betrokken zijn en meer profiteren van de instructie en de klassikale interactie. Vroegtijdig, intensief interveniëren in de voorschoolse periode en in de begingroepen van het basisonderwijs, is veel effectiever dan remediëren op latere leeftijd.

Een eerste stap bij het verbeteren van leesresultaten is het gaan werken vanuit preventieve interventies. Uit longitudinale onderzoeken van de NIC HD blijkt dat bij 90 à 95% van kinderen met leesproblemen deze verdwijnen als ze op een juiste manier en vroegtijdig in de eerste groepen van het basisonderwijs aangepakt worden²³.

Ieder kind dat op enig moment de doelen niet duidelijk lijkt te halen, heeft dan recht op extra instructie om zijn leerproces te versnellen.

Belangrijk is, volgens Smits, bij succesvolle interventies dat ze de volgende eigenschappen hebben:

- De duur van de interventie is dagelijks en gedurende het hele schooljaar.
- Alle succesvolle interventies omvatten een uitbreiding van instructietijd in lezen en schrijven voor risicokinderen.
- Bij succesvolle interventies wordt gebruik gemaakt van een zinvolle tekst. Het lezen staat centraal. Bijkomend is er altijd een oefening op woordniveau. Soms worden er specifieke decodeerstrategieën aangeleerd.
- In alle succesvolle interventies is schrijven een belangrijk element.

21 Vernooy, K. (2009). Lezen stopt nooit. Van een stagnerende naar een doorgaande ontwikkeling van risicolezers. Gevonden op 6-3-2011 op <http://www.edith.nl/web/nieuws/assets/Lectorale%20rede%20Kees%20Vernooy.pdf>.

22 Smits, A., Braams, T. (2006). Dyslectische kinderen leren lezen. Amsterdam: Boom

Vernooy, K. (2009). Lezen stopt nooit. Van een stagnerende naar een doorgaande ontwikkeling van risicolezers. Gevonden op 6-3-2011 op <http://www.edith.nl/web/nieuws/assets/Lectorale%20rede%20Kees%20Vernooy.pdf>.

23 Vernooy, K. (2009). Lezen stopt nooit. Van een stagnerende naar een doorgaande ontwikkeling van risicolezers. Gevonden op 6-3-2011 op <http://www.edith.nl/web/nieuws/assets/Lectorale%20rede%20Kees%20Vernooy.pdf>.

- De leesmaterialen die gebruikt worden variëren nogal. De teksten kunnen verschillende gecontroleerde eigenschappen hebben: bepaalde woordpatronen, hoge voorspelbaarheid, van gemakkelijk naar moeilijk, klankzuiver.
- Elk programma voorziet in zorgvuldig gepland vorderingen onderzoek.

Enkele voorbeelden van *evidence based* uitgewerkte leesinterventies , te vinden in Protocol Leesproblemen en Dyslexie:

- Met leesmaatjes of tutoren lezen

Kinderen die niet aan de leesnorm voldoen, worden in de groep dagelijks geconfronteerd met te moeilijke teksten bij taal en de zaakvakken. Voor hen is het beter dat leeshulp in de groep wordt geboden, zodat zij bij het lezen van die teksten ook de juiste feedback en instructie krijgen van de leerkracht of van een andere leerling.

In de literatuur beschrijft men hulp, geboden door een andere leerling, als peer- tutoring.

De tutor is een betere lezer en leest samen met een leerling met minimaal twee leesniveaus lager(tutee) . Het leesmaatje leest het verhaal interactief voor, de lezer wordt actief bij het verhaal betrokken en leest mee. Daarna leest de lezer het verhaal, het leesmaatje helpt bij haperingen of verbetert de fouten. Het doel is verbetering van de leesvaardigheid van de lezer en het bevorderen van het leesplezier. Samen genieten van een verhaal of een leesboek. Door het inzetten van leesmaatjes kan er gedifferentieerd worden in het leesonderwijs, binnen de jaargroep of groepsoverstijgend.

- Connect lezen

Connect lezen is een programma voor zeer frequente, vroegtijdige interventie in het proces van aanvankelijk lezen en voor kinderen die de aanvankelijke leeshandeling beheersen, maar niet komen tot het automatiseren daarvan. De centrale doelen zijn klankbewustzijn, letter-klankkoppeling en de aanvankelijke leeshandeling.

De opbouw van Connect lezen is in 3 fasen:

Connect klanken en letters:

Een programma voor zeer frequente, vroegtijdige interventie in het proces van aanvankelijk lezen in de periode tussen oktober en februari.

Doel:

Klankbewustzijn, letter-klankkoppeling en de aanvankelijke leeshandeling.

Oefeningen:

3 sessies in een week waarin wordt gewerkt met dezelfde letter en dezelfde tekst.

Fasen:

klankbewustzijn: rijmpje voorlezen

1. koppeling van klank en teken: grote letter
2. automatisering van de letterkennis
3. woorden schrijven

4. woorden lezen
5. stukje van een boek lezen

Connect woordherkenning;

Een programma voor kinderen die in het aanvankelijk leesproces alle letters kennen, maar nog moeite hebben met het lezen van alle letters binnen langere woorden.

Doel:

Het volledig omzetten van alle letters binnen woorden om tot adequate woordherkenning te komen en het leren lezen van medeklinkerverbindingen en twee- en meerlettergrepige woorden.

Oefeningen:

3 tot 5 keer per week volgens een vast fasemodel. Elke les is 20-25 minuten.

In deze sessies wordt dezelfde tekst gebruikt en naar aanleiding van deze tekst wordt gewerkt met een connect rijtje: 2 woorden daarvan komen uit het boek.

Fasen:

voorlezen tekst

woorden schrijven

woorden lezen

tekst lezen

woorden herhaald lezen

tekst herhaald lezen

afsluiting: nieuwe bladzijden voorlezen.

Connect vloeiend lezen:

Een programma voor kinderen die de aanvankelijke leeshandeling beheersen, maar niet tot het automatiseren daarvan komen.

Doel:

Vloeiendheid en leeskilometers maken.

Oefeningen:

3 keer per week een sessie van 20 minuten volgens een vast fasemodel.

Technieken: voorlezen, koorlezen en zelfstandig lezen met ondersteuning.

Fasen:

orientatie

voorlezen

koorlezen

woorden schrijven en lezen

zelfstandig lezen

Afsluiting; aantal bladzijden voorlezen.

- RALFI lezen²⁴

Ralfi lezen is een intensief vervangend programma voor het leesonderwijs aan kinderen die de spellende leeshandeling grotendeels beheersen, maar langdurig veel te traag blijven lezen.

²⁴ Repeated-Assisted-Level-Feedback-Interaction

Het centrale doel van Ralfi is het verbeteren van de vloeiendheid van het lezen en daarmee het leesniveau. Vooral de techniek van het herhalend lezen is van belang.

Van der Ley geeft aan dat het vaker aanbieden van woorden leidt tot betere en snellere herkenning. Ook wordt woordspecifieke kennis opgedaan via impliciet leren, dat wil zeggen door woorden in zinnen en verhaaltjes aan te bieden en niet in losse eenheden. Teksten vergroten de motivatie meer.

RADslag lezen²⁵

RADslag lezen is een methodiek waarmee aan zeer zwakke lezers vanaf groep 4 extra, zeer intensieve begeleiding geboden kan worden. De oefeningen zijn gericht op het verbeteren van de directe en vlotte woordherkenning.

RADslag bestaat uit 80 sessies van 20 minuten die gedurende 20 weken 4 keer per week worden uitgevoerd. Er wordt gewerkt met een computerprogramma. Per oefensessie wordt een set van 12 woorden herhaald gelezen. De moeilijkheidsgraad neemt toe.

Opbouw:

- Voortoets
 - Training
 - Natoets
 - Tekst lezen.
 - Drie sterren lezen
- Drie sterren lezen is een methode voor de zwakke lezer. Het centrale doel is het goed en vlot leren lezen op tekst niveau²⁶.
- De methode bestaat uit 8 stappen met een introductie, het hardop voorlezen door de leerling en een nabespreking.

4.3.4 Protocollen leesproblemen en dyslexie

Het continuüm van zorg²⁷ op het gebied van lezen, leesproblemen en dyslexie vormt de rode draad in de herziene protocollen.

Het continuüm gaat uit van zorgniveaus waarop het onderwijs aan en de begeleiding van leerlingen met lees- en/of spellingproblemen gedefinieerd kunnen worden.

Zorgniveau 1: goed lees- en spellingonderwijs in klassenverband
Zorgniveau 2: extra zorg in de groepssituatie door de groepsleerkracht (zwakste 25%)
Zorgniveau 3: specifieke interventies uitgevoerd en/ of ondersteund door de zorgspecialist in de school (zwakste 10 %)
Zorgniveau 4 : diagnostiek en behandeling in zorginstituut (zwakste 4%).

²⁵ Struiksmā, Scheltinga & van Efferen- Wiersma. (2006).

²⁶ Elsācker W & Korst, P. (2007) Kinderen lezen de sterren van de hemel met Drie sterren lezen. *JSW*, 91, 6-9.

²⁷ Het onderwijscontinuüm is een organisatorisch model dat op bovenschol- school- en groepsniveau kan worden geïmplementeerd om tegemoet te komen aan de onderwijsbehoeften van alle leerlingen.

Vooraf zorggebied 1,2 en 3 zijn van belang voor het geven van goed leesonderwijs.

Deze gebieden komen allemaal aan de orde in de Protocollen leesproblemen en Dyslexie.

Zorgniveau 1:

Groep 3:

Bladzijde 52	Voldoende leertijd lezen
Bladzijde 54	Kenmerken van een effectieve methode
	Kenmerken van effectief gebruik van de methode
Bladzijde 55-61	Directe instructiemodel
Bladzijde 61	Differentiatie
Bladzijde 63-66	Stimulerende leeromgeving
Bladzijde 86-89	Toetskalender
Bladzijde 97	Leesanalyse

Groep 4:

Bladzijde 49	Voldoende leertijd lezen
Bladzijde 50	Het belang van een methode
Bladzijde 52 methode	Kenmerken van effectief gebruik van de methode
Bladzijde 53	Kenmerken van een effectieve leesmethode
Bladzijde 53-61	Directe instructiemodel
Bladzijde 62	Stimulerende leeromgeving
Bladzijde 94	Leesanalyse

Groep 5:

Bladzijde 58	Kenmerken van effectief gebruik van een methode
Bladzijde 60	Voldoende leertijd

Bladzijde 61-70	Directe instructiemodel
Bladzijde 70-77	Stimulerende leeromgeving
Bladzijde 95-98	Toetskalender
Bladzijde 102	Leesanalyse
Bladzijde 104-108	Spellingobservatie

Zorgniveau 2:**Groep 3:**

Bladzijde 81	Sleutelvaardigheden
Bladzijde 112-116	Kenmerken van effectief handelen
Bladzijde 117-118	Aanpak Fonemisch bewustzijn
Bladzijde 118-122	Aanpak letterkennis
Bladzijde 123-128	Leesvaardigheid
Bladzijde 129-130	Spellingvaardigheid

Groep 4:

Bladzijde 81	Sleutelvaardigheden
Bladzijde 83-84	Observatiepunten
Bladzijde 110-116	Kenmerken van effectief handelen
Bladzijde 116	Werken aan letterkennis
Bladzijde 118-124	Werken aan leesvaardigheid en spelling
Bladzijde 125-126	Spellingvaardigheid

Groep 5:

Bladzijde 83	Sleutelvaardigheden
Bladzijde 92	Observatiepunten bij lezen en spellen

Bladzijde 123	Remediëren, compenseren, dispensereren
Bladzijde 126	Kenmerken van goed handelen
Bladzijde 131-137	Werken aan leesvaardigheid
Bladzijde 137-141	Werken aan spellingvaardigheid

Zorgniveau 3:**Groep 3:**

Bladzijde 131-134	Connect lezen
Bladzijde 134-135	Drie Sterren Lezen
Bladzijde 136-138	Rol van de ouders

Groep 4:

Bladzijde 127-129	Connect lezen
Bladzijde 129-131	RALFI lezen
Bladzijde 131-133	Drie Sterren Lezen
Bladzijde 133	RADslag lezen
Bladzijde 134-137	Rol van de ouders

Groep 5:

Bladzijde 142-146	Connect lezen
Bladzijde 146-149	Drie Sterren Lezen
Bladzijde 149	RADslag lezen
Bladzijde 149-152	Rol van de ouders

4.4 Inclusie

Op het moment van schrijven is het wetsvoorstel Passend Onderwijs een heikele kwestie.

Het kabinet wil kwalitatief goed onderwijs voor alle leerlingen en een efficiënt en effectief stelsel van passend onderwijs. Ieder kind heeft recht op zo goed mogelijk onderwijs, zodat het zijn talenten optimaal kan ontwikkelen op een manier die past bij zijn capaciteiten. Ook kinderen met een handicap of gedragsproblemen. Het liefst op een gewone school waarbij het kind extra begeleiding krijgt en als het echt nodig is, in het speciaal onderwijs. Maar het huidige systeem barst uit zijn voegen. Het aantal kinderen dat een label opgeplakt krijgt omdat er iets met hen is, is de afgelopen jaren met maar liefst 65% gegroeid. Er zijn wachtlijsten voor het speciaal onderwijs. Jaarlijks zitten 2.500 kinderen thuis. En de kwaliteit van het speciaal onderwijs is niet overal op orde. Tegelijkertijd zijn de kosten explosief gestegen terwijl het niet duidelijk is waar al dat geld aan op gaat. Veel geld gaat naar hulpverlening die komt van buiten de school en komt niet in de klas bij de leraar en leerling terecht waar het wel voor bedoeld is. Daarom kiest het kabinet voor een nieuwe aanpak waarbij kinderen zoveel mogelijk in de eigen klas worden geholpen.

Uitgangspunten daarbij zijn:

Leerlingen krijgen zo goed mogelijk onderwijs. Scholen krijgen een zorgplicht waardoor leerlingen een zo goed mogelijk passend onderwijsaanbod krijgen.

Ouders zijn betrokken bij hun kind op school. Ouders denken zelf mee over hoe zij hun kind het beste kunnen ondersteunen.

Docenten zijn goed toegerust. Docenten hebben voldoende bagage voor het omgaan met verschillen tussen leerlingen.

Scholen werken samen met jeugdzorg en gemeenten. Scholen kunnen zich zo veel mogelijk op hun kerntaak richten: goed onderwijs geven. Eén kind, één gezin, één plan.

Doelmatige investeringen. De besteding van geld is transparant en de resultaten zijn zichtbaar in de klas. De bureaucratie is tot een minimum beperkt.

Het wetsvoorstel Passend onderwijs sluit aan bij de visie op Inclusief Onderwijs.

In Tussen Apart en Samen (Van Leeuwen, Ter Pelle, Wiegman & Van der Laan, 2007) wordt vermeld dat UNESCO (2005) in het onderwijs aan kinderen met speciale onderwijsbehoeftes een continuüm tussen uitsluiting en inclusie onderscheidt, waarbij segregatie²⁸ en integratie²⁹ als tussenvormen worden gezien.

Bij inclusie ofwel inclusief onderwijs staat de leerling centraal. Het uitgangspunt is: wat kan en wil de leerling en hoe kan het onderwijsaanbod daarop aansluiten?

Wanneer er sprake is van daadwerkelijk inclusief onderwijs is er een onderwijssysteem ontwikkeld dat in staat is alle leerlingen adequaat onderwijs te bieden in dezelfde omgeving.

Het doel van adequaat onderwijs is om samen met ouders, volwassenen en kinderen binnen een school te werken aan een optimale en excellente leerervaring op cognitief en sociaal gebied. Onderwijs bereidt voor op een volwassenheid waarin zowel plaats

²⁸ Segregatie: in afzonderlijke instituten krijgen speciale leerlingen onderwijs, maar worden lagere eisen gesteld.

²⁹ Integratie: de school probeert voor één of enkele leerlingen met speciale onderwijsbehoeftes een passende plek binnen de school te creëren door te kijken op welke manier de leerling het beste het standaard curriculum kan volgen evt. met kleine aanpassingen van het curriculum.

is voor persoonlijk presteren als voor zaken als respect, invoelend vermogen, tolerantie, eerlijkheid en verantwoordelijkheid. Het aanbieden van deze onderwerpen in een project of leercurriculum alleen is niet voldoende. Dit soort waarden worden geleerd door ze in de praktijk te brengen. De beste manier om dit in de praktijk te brengen is door de klas open te stellen voor leerlingen met een handicap. Tolerantie, verantwoordelijkheid voor elkaar, respect voor verschillen en de waarde daarvan, wordt op een duidelijke, hanteerbare manier in de dagelijkse praktijk gebracht. Een school die leert dat in principe niemand wordt buitengesloten, bereidt voor op een samenleving waarin niemand wordt buitengesloten. Het leren van deze waarden is het belangrijkste voordeel voor leerlingen zonder handicap. Leerlingen met een handicap kunnen daarnaast in cognitief en sociaal opzicht profiteren van hun omgeving met niet-gehandicapte leerlingen. De thematiek van de beweging voor Inclusief Onderwijs wordt door de lidstaten van de Verenigde Naties onderschreven. De Standard rules for Equal Opportunities for the Disabled van de VN (1993)³⁰ en UNESCO zijn ook door Nederland onderschreven. Hierin wordt als uitgangspunt gekozen dat inclusief onderwijs eerder regel dan uitzondering zou moeten zijn.

In mijn onderzoek is ook een link naar inclusie te leggen. Goed technisch leesonderwijs is ook leesonderwijs dat afgestemd is op de behoeften van de kinderen. Wij als leerkrachten zullen moeten zorgen voor een rijke leesomgeving met veel uitnodigend materiaal en voldoende instructie afgestemd op de behoeften van de leerlingen.

Er zijn veel mogelijkheden op dit moment zoals het werken met luisterboeken, boeken afgestemd op zwakke lezers en boeken in braille of met grote letters voor slechtziende kinderen.

Ieder kind kan dan op zijn niveau met zijn eigen mogelijkheden en het juiste materiaal verder werken .

4.5 Toelichting op keuzes en vooronderstellingen

Uit de literatuur blijkt dat voldoende leestijd, leesmotivatie, effectief leeronderwijs, goede instructieprincipes en de juiste leesinterventies belangrijk zijn in het leesproces. De kenmerken en factoren die belangrijk zijn voor effectief onderwijs , die Vernooy (2007) noemt, wil ik terug laten komen.

Een belangrijk gegeven, volgens Smits³¹, is ook de leesmotivatie. De verschillende leesvormen , die leerlingen kunnen toepassen, maar ook leesinterventieprogramma's die gebruikt kunnen worden en het toepassen van de aangegeven hoeveelheid instructietijd zullen beschreven worden in een leesplan. Dit leesplan zal besproken worden in het team van de school waar ik werk om toegepast te worden.

³⁰ *the Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities*: In 1993, as a result of the International Year of Disabled Persons in 1981 and the United Nations Decade of Disabled Persons from 1983 to 1992, Member States of the United Nations agreed on a new international document to focus worldwide attention on the need for equal rights and opportunities for persons with disabilities.

³¹ Smits, A., Braams, T. (2006). *Dyslectische kinderen leren lezen*. Amsterdam: Boom

5.Methode

5.1 De probleemstelling

Om een goed beeld te krijgen van de oorzaken die ten grondslag liggen aan de leesresultaten , getoetst in juni 2010, zijn onderzoeksvragen in deelvragen gesteld.

Welke bijdrage kunnen de protocollen Leesproblemen en Dyslexie voor groep 3,4 en 5 leveren aan de verbetering van resultaten van het technisch lezen in de middenbouwgroepen 3, 4 en 5 als aanvulling op het BAVI-lezen ?

Deelvragen:

1. Welke leesvormen worden in de middenbouw naast het BAVI-lezen gebruikt.
2. Voor welke leesvormen kiezen zwakke lezers graag?
3. Hoeveel tijd wordt besteed aan lezen en leesinstructie?
4. Welke leesinterventies worden nu gedaan?
5. Hoe worden de protocollen nu ingezet?
6. Welke waarde zouden de protocollen nu hebben?
7. Welke materialen en / of methoden zijn nodig?

5.2 Onderzoeksresultaten

Deelvraag 1:

Welke leesvormen worden in de middenbouw naast het BAVI-lezen gebruikt?

Dataverzameling:

De informatie voor deze deelvraag is gekomen uit een dialoog met de middenbouw collega's tijdens een studiedag over lezen en spelling. (N= 6) . Voor deze studiemorgen is een vragenlijst ingevuld . Deze vragenlijst is te vinden in bijlage 1. De vragenlijst is tot stand gekomen door de Protocollen leesproblemen en dyslexie. De analyse van deze vragen en de dialoog is vastgelegd in notulen. Deze zijn beschreven in bijlage 2.

Resultaten:

Structureel wordt 4 keer in de week 20 minuten aan BAVI-lezen gedaan in alle middenbouwgroepen; incidenteel komen andere leesvormen aan bod, zoals samen lezen of met de leerkracht lezen.

Deelvraag 2:

Voor welke leesvormen kiezen zwakke lezers graag?

Dataverzameling:

De informatie voor deze deelvraag is verzameld door middel van een vragenlijst , die is ingevuld door alle middenbouw leerlingen (N= 92) (zie bijlage 7) . Ook is er een observatie naar taakgerichtheid tijdens BAVI-lezen gedaan (N=6) middels het observatieformulier BAVI-lezen , een steekproefsgewijze observatie. Bij dezelfde leerlingen is een interview afgenomen om informatie te krijgen over leesplezier (zie bijlage 11) , leesvormen en taakgerichtheid.(N=6) Dit interview is weergegeven in bijlage 3 .Dit interview is opgenomen met een filmcamera³². Aan alle leerlingen van de middenbouw is gevraagd wat ze van lezen vinden (N= 92). In alle

³² Beelden worden gewist na het verwerken van de beelden

middenbouwgroepen is gevraagd naar leesplezier en leerlingen konden een keuze maken uit 4 antwoorden. Dit is weergegeven in bijlage 10.

De analyse van deze vragenlijsten en observaties is vastgelegd in cirkeldiagrammen en een staafdiagram en is weergegeven in bijlage 4.1.

Resultaat:

Uit de informatie van de vragenlijsten, door alle leerlingen ingevuld, blijkt dat de 33% van de leerlingen voor stillezen kiest, 20 % voor lezen samen met de leerkracht, 30 % voor samen lezen met andere leerlingen en 17 % voor computerlezen. Dit is weergegeven in bijlage 4.1 figuur 1.

Uit vraag van de vragenlijsten van zwakke lezers blijkt dat 21 % stillezen het prettigst vindt, 25 % kiest voor lezen met de leerkracht, 27 % kiest voor samen met een andere leerling lezen en 26 % kiest voor computerlezen. Dit is weergegeven in bijlage 4.1 figuur 4.

Uit de informatie van de vragenlijst hoeveel leesplezier leerlingen ervaren blijkt dat 12 % geen plezier ervaart in lezen, 21 % ervaart weinig plezier, 17 % ervaart gemiddeld plezier en 35 % heeft veel plezier in lezen. Dit is weergegeven in bijlage 4.1 figuur 2.

Uit de informatie van de vragenlijst hoeveel leesplezier zwakke lezers ervaren blijkt dat 33 % geen plezier heeft in lezen, 33 % weinig plezier beleeft aan lezen, 17 % gemiddeld plezier heeft en 17 % veel plezier heeft in lezen. Dit is weergegeven in bijlage 4.1 figuur 3.

Vier van zes leerlingen hebben een betere taakgerichtheid bij het lezen in de voorkeursvorm.

In het interview maakten de leerlingen nog eens duidelijk dat de voorkeursvorm heel belangrijk was voor ze. Één leerling gaf aan : “Ik vind leesestafette en ict workshop op de computer het prettigst; dan leer ik lezen en heb ik ook veel plezier. Ik hou dan mijn aandacht erbij”. Ook de aandacht van de leerkracht is belangrijk volgens deze leerlingen. Hardop lezen bij de leerkracht was een belangrijke vorm. Een andere leerling gaf aan in het interview dat hij veel wilde oefenen. Hij vond oefenen in verschillende vormen belangrijk; de ene keer stillezen en de andere keer samen lezen.

Uit de informatie van de observaties tijdens BAVI-lezen of het lezen in de voorkeursvorm blijken vier van de zes leerlingen een betere taakgerichtheid te hebben als ze lezen in de voorkeursvorm. Dit is weergegeven in bijlage 4.1 figuur 5.

Deelvraag 3:

Hoeveel tijd wordt besteed aan lezen en leesinstructie?

Dataverzameling:

De informatie voor deze deelvraag is voortgekomen uit een dialoog met de middenbouw leerkrachten tijdens een studiedag. (N=6) Tevens hebben deze leerkrachten voorafgaand aan de studiedag een vragenlijst ingevuld. Deze vragenlijst is weergegeven in bijlage 1.

De analyse van deze gegevens zijn verwerkt in een notulen , opgesteld naar aanleiding van deze studiemorgen en zijn weergegeven in bijlage 2 .

Resultaat:

Deze vragenlijst is besproken met het team van de middenbouw :

- Leestijd gehanteerd in de middenbouwgroepen : 80 minuten. (4 x 20 minuten BAVI-lezen).

- Leesinstructie:
Groep 3: Veilig leren lezen elke dag instructie van ongeveer een half uur.
Groep 4 en 5: Soms extra instructie, maar niet structureel.
- Leesinterventies: Niet in alle klassen worden leesinterventies gedaan; soms woordjes flitsen, soms wisselrijtjes lezen. In iedere groep wordt op de computer gelezen.
Er worden geen leesinterventie programma's gebruikt.

Deelvraag 4:

Welke leesinterventies worden nu gedaan?

Dataverzameling:

De informatie voor deze deelvraag is verzameld middels een vragenlijst die is ingevuld door de middenbouw leerkrachten. (N=4) Deze vragenlijst is weergegeven in bijlage 5.

Er zijn vier vragenlijsten verstuurd door mij via de mail en in de postvakjes op school gedaan. Deze zijn alle vier teruggekomen.

Analyse:

De antwoorden zijn verwerkt in figuur 7,8,9 en 10 in bijlage 6.

Resultaat:

RADslag lezen, Connect lezen en Drie sterren lezen wordt niet toegepast. RALFI lezen wordt door drie van de vier leerkrachten toegepast. Ook laat drie van de vier leerkrachten leerlingen gebruik maken van de aanwezige leessoftware op de computer.

Er is bij alle leerkrachten behoefte aan ondersteuning op zorgniveau 2 en 3. Verder is ondersteuning gewenst in de vorm van leerkrachtenbegeleiding door intern begeleider en / of dyslexiespecialist.

Deelvraag 5:

Hoe worden de Protocollen Leesproblemen en Dyslexie nu ingezet?

Dataverzameling:

De informatie van deze deelvraag is voortgekomen uit een dialoog met de middenbouw leerkrachten op de studiedag. (N=6)

De analyse van deze gegevens zijn verwerkt in notulen , opgesteld naar aanleiding van de studiedag.

Resultaat:

Hieruit kwam naar voren dat de Protocollen Leesproblemen en Dyslexie bij 5 van de 6 leerkrachten niet bekend waren. Eén van de leerkrachten kent de protocollen, maar gebruikt de protocollen niet. Ze worden dus niet ingezet.

Deelvraag 6:

Welke waarde zouden de protocollen nu hebben?

Dataverzameling:

De informatie van deze deelvraag is voortgekomen uit de vragenlijsten(N=6) , het dialoog, gehouden op de studiedag. (N=6) en de informatie uit de Protocollen Leesproblemen en dyslexie.

De analyse van deze gegevens is verwerkt in de notulen, opgesteld naar aanleiding van de studiemorgen en in een leesrooster, opgesteld naar aanleiding van de dialoog.

Voordat de studiedag over lezen en spellen begon, werd aan de leerkrachten gevraagd om eerst de vragenlijst in te vullen. Vanuit deze antwoorden kon gesproken worden. Ook werden de DMT resultaten van de groepen 3,4 en 5 laten zien:

Groep 3: 26 leerlingen, waarvan 4 onder niveau van DL 5 = 15 %

Groep 4: 31 leerlingen, waarvan 18 onder niveau van DL 15= 58 %

Groep 5: 33 leerlingen, waarvan 15 onder niveau van DL 25= 45 %

Resultaat:

In de dialoog werd duidelijk dat men niet tevreden is over de huidige situatie omtrent het lezen.

Uit de vergadering kwam naar voren dat één leerkracht wel weer terug wilde naar de "vroegere" vorm: het oude AVI lezen. BAVI- lezen zou teveel gericht zijn op alleen stillezen, volgens deze leerkracht.

Uit de protocollen Leesproblemen en Dyslexie blijkt dat het goed is om de leerlingen te laten stillezen. Dit bevordert leesplezier en leesmotivatie volgens Smits. Toch wordt ook het gebruik van een technisch leesmethode aangeraden om een goede instructie te geven. Vernooy³³ geeft aan dat zwakke lezers in groep 4 en 5 gerichte instructie, oefening en coaching nodig hebben in het vlot lezen. Leerlingen die onvoldoende vlot lezen, hebben meestal onvoldoende instructie gehad in met name het voortgezet technisch lezen. De technische leesmethode Goed gelezen³⁴, zou hierin van waarde kunnen zijn. Ook in de Protocollen Leesproblemen en Dyslexie wordt een methode aangeraden om gebruik te maken van de instructieprincipes die in een methode wordt aangegeven.

Ook de leesvormen werden besproken. Naar voren kwam dat als er meer tijd aan lezen besteed kan worden, er ook gebruik gemaakt kan worden van verschillende leesvormen.

Na de dialoog is gekeken naar nieuwe mogelijkheden. Deze is gevonden in de vorm van een nieuw rooster. (zie bijlage 8) Deze studiemorgen werd als zeer zinvol ervaren door de leerkrachten van de middenbouw, daar meer duidelijkheid is gekomen over instructieprincipes, aantal uren leestijd wat gegeven zou moeten worden en de verschillende leesvormen die gebruikt kunnen worden.

Deelvraag 7:

Welke materialen en / of methoden zijn nodig?

Dataverzameling:

De informatie van deze deelvraag is voortgekomen uit een inventarisatie naar materialen in de klassen en in de orthotheek. (zie bijlage 9).

De analyse van deze gegevens zijn verwerkt in een inventarisatielijst.

Resultaat:

³³ Vernooy, K. (2009). Lezen stopt nooit. Van een stagnerende naar een doorgaande ontwikkeling van risicolezers. Gevonden op 6-3-2011 op <http://www.edith.nl/web/nieuws/assets/Lectorale%20rede%20Kees%20Vernooy.pdf>.

³⁴ Goed Gelezen, . Technisch leesmethode voor het basisonderwijs. Uitgeverij: Malmberg. 'sHertogenbosch.

Hieruit is naar voren gekomen welke materialen aanwezig zijn, maar niet gebruikt worden en welke materialen aanwezig zijn en ook daadwerkelijk gebruikt worden. Uit de informatie die in de Protocollen Leesproblemen en Dyslexie staat, is een aanvulling gemaakt welke materialen nog ingezet zouden kunnen worden. Op de site van Delubas, een educatieve uitgeverij, is gekeken naar leesmateriaal die gebruikt zouden kunnen worden binnen de school en op dit moment nog niet aanwezig zijn³⁵.

5.2 Betrouwbaarheid van de resultaten

Een manier om de betrouwbaarheid te verhogen, is om in het onderzoeksinstrument op meerdere manieren de items te meten volgens Kallenberg³⁶.

Middels een open vragenlijst gekoppeld aan een dialoog en een gesloten vragenlijst is meer duidelijkheid gekomen omtrent de inrichting van het leesonderwijs op dit moment op Jenaplanschool Klavertje 4. De dialoog is voorbereid samen met de intern begeleider van de school. In het dialoog is de open vragenlijst gebruikt, die voor deze vergadering was ingevuld. De leerkrachten hadden voor de vergadering nagedacht en opgeschreven hoe het leesonderwijs is georganiseerd op Klavertje 4. De studiemorgen is geleid door de intern begeleider en door mijzelf. Doordat op drie verschillende manieren informatie gevraagd is, is deze betrouwbaar. De voorbereiding en het dialoog kunnen echter anders lopen als anderen deze zouden voorzitten, daar andere leiders een andere manier van voorbereiden en overbrengen hebben.

Middels observatie met een tijdsteekproef formulier tijdens BAVI-lezen en tijdens een voorkeursvorm lezen, is gekeken naar taakhouding ten opzichte van de leestaak. Deze zou door anderen anders ingevuld kunnen worden. Dit is een interpretatie zoals de observant het op dat moment ziet.

Middels vragenlijsten aan de kinderen om te onderzoeken hoeveel leesplezier leerlingen ervaren, is duidelijk geworden in welke mate leerlingen leesplezier ervaren tijdens BAVI-lezen. Dit formulier is redelijk betrouwbaar, daar er vier antwoorden mogelijk zijn die voorgelezen worden. Deze vragenlijsten zijn in alle middenbouwklassen door mij voorgelezen en konden leerlingen hun vinger opsteken bij het antwoord van hun keuze. Door deze manier van antwoorden, is er een kans dat leerlingen zich laten beïnvloeden door andere leerlingen en niet tot een eigen antwoord komen. Bij een volgend onderzoek zou ik hier rekening mee houden, door de vragenlijsten individueel te laten invullen.

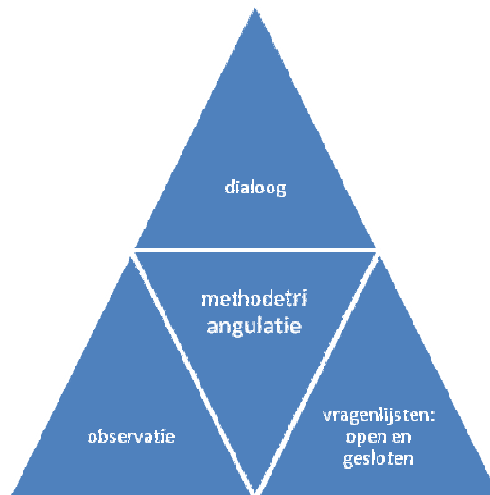
Middels een vragenlijst waarin leerlingen hun voorkeursvorm moeten invullen door gezichtjes te kleuren, is duidelijk geworden welke voorkeursvorm het meest geliefd is. Ook deze manier is betrouwbaar, daar leerlingen allemaal dezelfde vragenlijst hebben en gezichtjes inkleuren hoeveel plezier ze ervaren bij de gevraagde vorm.

³⁵ www.delubas.nl

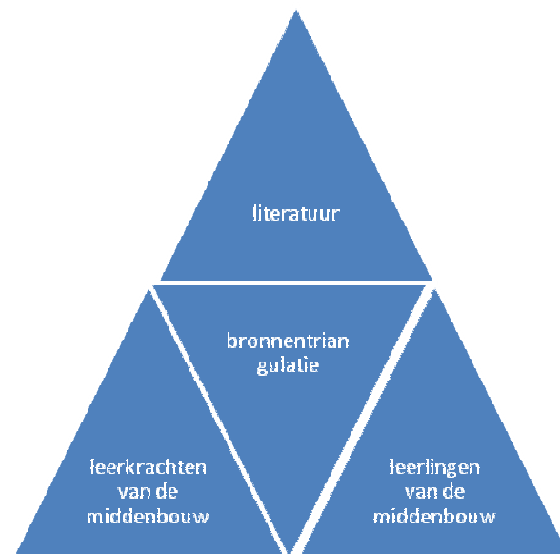
³⁶ Kallenberg, T., Koster, B., Onstenk, J., & Scheepsmma, W. (2007). *Ontwikkeling door onderzoek: een handreiking voor leraren*. Utrecht: ThiemeMeulenhof.

5.3 Validiteit

Een manier om de validiteit te verhogen, is het toepassen van triangulatie volgens Kallenberg. In figuur 1 en 2 is te zien hoe triangulatie binnen dit onderzoek heeft plaatsgevonden.

Figuur 1

Figuur 2

Ik acht dit onderzoek betrouwbaar, daar van verschillende invalshoeken informatie is gevraagd.

De validiteit van het kwalitatieve onderzoek, interview, de observaties, de dialoog in combinatie met de open vragenlijst acht ik goed. Het interview is opgenomen op de videocamera, zodat het gesprek goed uitgewerkt kon worden. Dit interview is afgenomen met dezelfde leerlingen die ook geobserveerd zijn, om een goed beeld te krijgen van hun taakgerichtheid en gerelateerd aan de leesvormen.

De observaties zijn allen op een zelfde tijdstip, maar op een andere dag, afgenomen. De validiteit van het kwantitatieve onderzoek acht ik ook goed. De antwoorden van

15-05-2011

gesloten vragenlijsten van leerkrachten en leerlingen , geven een goed beeld hoe het leesonderwijs op Klavertje 4 is ingericht.

6. Conclusies

In dit hoofdstuk worden de conclusies verbonden aan de onderzoeksresultaten, die zijn weergegeven in hoofdstuk 5. De probleemstelling wordt op deze manier beantwoord.

Welke bijdrage kunnen de protocollen Leesproblemen en Dyslexie voor groep 3,4 en 5 leveren aan de verbetering van resultaten van het technisch lezen in de middenbouwgroepen 3, 4 en 5 als aanvulling op het BAVI-lezen ?

Per deelvraag zal de conclusie beschreven worden aan de hand van de onderzoeksresultaten.

6.1 conclusie per deelvraag

Deelvraag 1:

Welke leesvormen worden in de middenbouw naast het BAVI-lezen gebruikt?

Conclusie:

Gezien de dataverzameling bij deze deelvragen kan geconcludeerd worden dat er structureel 4 maal per week aan BAVI-lezen wordt gedaan; incidenteel komen andere leesvormen aan de orde. Volgens de Protocollen Leesproblemen en Dyslexie ³⁷ is het belangrijk om naast het stillezen, ook veel tijd te besteden aan hardop lezen. Dit kan toegepast worden in verschillende werkvormen. Deze werkvormen dienen structureel te worden toegepast tijdens de verschillende leesmomenten die aangegeven zouden moeten worden op een rooster.

Deelvraag 2:

Voor welke leesvormen kiezen zwakke lezers graag?

Conclusie :

Gezien de dataverzameling bij deze deelvraag kan geconcludeerd worden dat zwakke lezers vaker kiezen voor hardop lezen samen met iemand anders dan betere lezers; de betere lezers kiezen vaker voor stillezen. Ook kiezen zwakke lezers vaker voor het lezen op de computer dan betere lezers.

Volgens Smits ³⁸ worden kinderen actiever bij het verhaal betrokken als ze samen lezen.

Leerlingen geven in het interview zelf aan dat ze gemotiveerder zijn als ze een leesvorm mogen kiezen.

Deelvraag 3:

Hoeveel tijd wordt besteed aan lezen en leesinstructie?

Conclusie:

Gezien de dataverzameling bij deze deelvraag kan geconcludeerd worden dat er in iedere middenbouw klas 4 x 20 minuten aan BAVI-lezen wordt gedaan. In groep 3

Gijsel, M., Scheltinga, F., Druenen M & Verhoeven L. (2011). *Protocol leesproblemen en dyslexie*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.

³⁸ Smits, A., Braams, T. (2006). *Dyslectische kinderen leren lezen*. Amsterdam: Boom

wordt de methode Veilig leren lezen gebruikt, waarin veel instructieprincipes staan die toegepast worden. In de groepen 4 en 5 worden geen technisch leesmethodes gebruikt. Incidenteel wordt de methode ingezet. Volgens Vernooy³⁹ is het belangrijk om juist de zwakke lezers in de middenbouw voldoende instructie te geven. Het beste is om een methode te gebruiken. De Protocollen Leesproblemen en Dyslexie geven dit ook aan.

Volgens de Protocollen Leesproblemen en Dyslexie is het goed om leerlingen uit de groep 5 60 minuten te laten stillezen, maar daarnaast moet 135 – 150 minuten aan voortgezet technisch lezen worden besteed met een methodische aanpak. In groep 4 is dat zelfs 150- 180 minuten. Dat betekent dat er voldoende tijd aan stillezen wordt besteed, maar niet voldoende tijd aan instructie en andere leesvormen, aangeboden in een methode. Er zal op jenaplanschool Klavertje 4 meer tijd aan lezen besteed moeten worden en er zullen meer leesvormen aangeboden moeten worden.

Deelvraag 4:

Welke leesinterventies worden nu gedaan?

Conclusie:

Gezien de dataverzameling bij deze vraag kan geconcludeerd worden dat leesinterventies op jenaplanschool Klavertje 4 weinig gebruikt worden. RALFI lezen wordt vaker toegepast in de middenbouw middels het lezen van Nieuwsbegrip⁴⁰.

Andere leesinterventie programma's worden niet toegepast en zijn ook onbekend.

Volgens Smits⁴¹ profiteren zwakke lezers van leesinterventies, omdat bij vroegtijdige begeleiding veel faalervaringen en achterstanden voorkomen kunnen worden.

Er is bij de leerkrachten in de middenbouw wel behoefte aan het geven van extra hulp aan zwakke lezers. Er is behoefte aan coaching van de leerkrachten om zelf de hulp te kunnen geven. Ook is er behoefte aan extra begeleiding in de klas.

Leerkrachten geven aan dat een remedial teacher en/ of dyslexiespecialist tips en advies zou kunnen geven om de leerkracht meer inzicht te geven in begeleidingstrajecten en het geven van leesinterventies.

Het is niet voor iedereen bekend waar materialen voor zwakke lezers in de school te vinden zijn.

Deelvraag 5:

Hoe worden de Protocollen Leesproblemen en Dyslexie nu ingezet en

Deelvraag 6:

Welke waarde zouden de protocollen nu hebben?

Conclusie:

Gezien de dataverzameling van deze vragen is de conclusie voor deze deelvragen dat de Protocollen Leesproblemen en dyslexie niet of weinig bekend zijn bij de leerkrachten uit de middenbouw. De protocollen worden nu niet ingezet.

In de protocollen staan belangrijke handreikingen op zorgniveau 1, 2 en 3.

Geprotocolleerd werken binnen het leesonderwijs betekent dat leerkrachten zich steeds bewuster worden van de cruciale rol die zij vervullen in de leesontwikkeling

³⁹ Vernooy, K. (2007) Effectief leesonderwijs nader bekeken.

⁴⁰ Begrijpend leesmethode . uitgeverij: CED groep. Rotterdam.

⁴¹ Smits, A. & Braams, T. (2006). *Dyslectische kinderen leren lezen*. Amsterdam: Boom

van leerlingen. Het geven van goed onderwijs, zorgt voor zo min mogelijk uitval op leesvaardigheid, nieuwe toetsprocedures, goede leesinterventies, doorverwijzing voor goede diagnostiek en behandeling zijn onderwerpen die uitgebreid aan de orde komen in de protocollen.

Het zou voor jenaplanschool Klavertje 4 een verrijking zijn als de Protocollen Leesproblemen en Dyslexie gebruikt worden, waardoor leerkrachten doelgerichter omgaan met leesonderwijs en de leesresultaten zeer waarschijnlijk stijgen.

Deelvraag 7:

Welke materialen en / of methoden zijn nodig?

Conclusie:

Gezien de dataverzameling voor deze vraag is de conclusie van deze deelvraag na inventarisatie dat niet al het aanwezige materiaal gebruikt wordt. Ook is niet al het aanwezige begeleidingsmateriaal bekend bij de leerkrachten.

Verder onderzoek is nodig welk materiaal nog aangeschaft moet worden om andere leesvormen goed tot hun recht te laten komen. Ook moet gekeken worden welke leesinterventies plaats kunnen vinden en of er meer leesinterventie materialen nodig zijn.

De aanwezige materialen dienen allemaal zichtbaar te zijn voor alle leerkrachten, wat betekent dat er een goede, zichtbare plek moet komen om deze materialen op te bergen, zodat ze gebruikt gaan worden.

6.2 Eindconclusie

Binnen jenaplanschool Klavertje 4 is het leesonderwijs teveel gericht op stillezen. Op de school wordt in de middenbouw 80 minuten per week één leesvorm aangeboden, namelijk stillezen. Na onderzoek op de school, het bestuderen van literatuur en het lezen van de Protocollen Leesproblemen en Dyslexie, is gebleken dat het heel belangrijk is voor met name zwakke lezers om verschillende leesvormen aan te bieden. Deze leesvormen zouden aangeboden moeten worden naast de nu al aangeboden BAVI-leestijd. Dat betekent dat de leestijd uitgebreid zou moeten worden naar op zijn minst 150 minuten per week voor groep 4 en 135 minuten per week voor groep 5.

Ook zou de al aanwezige technisch leesmethode Goed Gelezen⁴², meer structureel ingezet moeten worden, zodat lesstof systematisch, expliciet en gedoseerd wordt aangeboden aan de hand van een jaarplanning. Nu wordt de methode incidenteel gebruikt. Het zou beter zijn als de methode Goed Gelezen structureel op het rooster komt te staan. Volgens de literatuur en de Protocollen Leesproblemen en Dyslexie kan een goede methode de leesresultaten verbeteren.

Na onderzoek is duidelijk geworden dat leesinterventie in de middenbouw als zinvol wordt beschouwd, maar niet voldoende wordt toegepast. RALFI-lezen wordt soms toegepast; andere vormen zijn of niet bekend of worden niet ingezet. Ook is niet bekend welke leesinterventiematerialen aanwezig zijn op school en -of waar deze te vinden zijn. Na onderzoek werd duidelijk dat leerkrachten uit de middenbouw open staan voor coaching om beter om te kunnen gaan met leesinterventie. Hulp op

⁴² Goed Gelezen. Technisch leesmethode voor het basisonderwijs. Uitgeverij: Malmberg. 's Hertogenbosch.

zorgniveau 3 wordt te weinig toegepast op jenaplanschool Klavertje 4 . In literatuur wordt aangegeven dat het juist belangrijk is voor leerlingen met dyslexie of leerlingen met een grote leesachterstand buiten de verlengde instructie in de klas, extra zorg te krijgen in de vorm van leesinterventieprogramma's, zoals Connect lezen, RALFI-lezen en RADslag lezen. Deze zorg zou uitgebreid moeten worden op jenaplanschool Klavertje 4.

Verder is het belangrijk om een duidelijke plek te geven aan leesmaterialen, interventiematerialen en de Protocollen Leesproblemen en Dyslexie. Voor alle leerkrachten moet duidelijk worden waar materialen te vinden zijn en hoe ze ingezet kunnen worden.

6.3 Antwoord op de probleemstelling

Door dit onderzoek is meer duidelijk geworden over de inrichting van het leesonderwijs van Jenaplanschool Klavertje 4. De hoofdvraag zal nu beantwoord kunnen worden.

Welke bijdrage kunnen de protocollen Leesproblemen en Dyslexie voor groep 3,4 en 5 leveren aan de verbetering van resultaten van het technisch lezen in de middenbouwgroepen 3, 4 en 5 als aanvulling op het BAVI-lezen ?

De Protocollen Leesproblemen en Dyslexie zijn een leidraad voor het lees- en spellingonderwijs. Deze kunnen een grote bijdrage leveren aan het leesonderwijs zoals die nu is ingericht op Jenaplanschool Klavertje 4 . Door dit onderzoek is duidelijk geworden dat de Protocollen Leesproblemen en Dyslexie aangeven wat kenmerken van goed leesonderwijs zijn, hoe leesachterstanden gesignaleerd kunnen worden en hoe leesproblemen kunnen worden aangepakt. In de protocollen worden zowel didactische als pedagogische richtlijnen gegeven om op school de kwaliteit en zorg rondom het leesonderwijs vorm te geven.

Voor de middenbouwgroepen betekent dit, dat er naast het BAVI-lezen meer methodisch gewerkt zou moeten worden. Op die manier wordt voldaan aan een goede systematische opbouw in moeilijkheidsgraad en aan een doorgaande lijn binnen de school. Ook geven de Protocollen aan hoeveel tijd aan leesonderwijs besteed zou moeten worden. Voor Jenaplanschool Klavertje 4 betekent dit dat de leestijd aangepast zou moeten . Een richtlijn hiervoor staat in de Protocollen. Vooral bij de zwakke lezers bleven de resultaten, volgens het leerlingvolgsysteem, te laag. In de Protocollen wordt duidelijk aangegeven op welke wijze de school aan verbetering kan werken door gebruik te maken van interventieperiodes. De interventies die kunnen worden ingezet in de middenbouwgroepen en die beschreven staan in de Protocollen zijn Connect lezen, Ralfi lezen en RADslag lezen. Deze kunnen goed toegepast worden binnen de werkwijze van de school.

Binnen de school werd alleen de methode BAVI-lezen gebruikt , wat voor sommige leerlingen vrij eenzijdig is. Binnen BAVI-lezen wordt vooral gebruik gemaakt van stillezen. Voor een aantal leerlingen is dit een lastige vorm, waardoor de leesbeleving, die zo belangrijk is bij BAVI-lezen, uitbleef. In de Protocollen worden

15-05-2011

meerdere leesvormen beschreven, waaronder samen lezen, inzet van ICT middelen en het gebruik van luisterboeken. Deze leesvormen zouden goed ingezet kunnen worden op de school naast de al aangeboden leesvorm nu, BAVI-lezen.

7. Discussie en reflectie

7.1 Aanpak

De probleemstelling die ik wilde uitwerken , was voor mij duidelijk. De manier van aanpak had ik nog niet in beeld. In eerste instantie dacht ik het onderzoek meer te willen richten op het maken van een handleiding, waarin beschreven zou worden hoe men op school om kon gaan met de Protocollen Leesproblemen en Dyslexie. Echter door het lezen van de literatuur is mijn idee over de aanpak veranderd. Het uiteindelijke idee kwam uit op het maken van een leesplan, gerelateerd aan de Protocollen Leesproblemen en Dyslexie. Doordat ik een relatie kon leggen tussen de literatuur en de protocollen , werd meer duidelijk welke onderzoeken gedaan moesten worden om tot een leesplan te komen. Dit onderzoek is alleen gericht op de middenbouw. Om een goed beeld te krijgen , heb ik onderzoek gedaan naar de leesgewoonten van alle leerlingen in de bouw; bij een aantal zwakkere lezers heb ik meer onderzoek gedaan naar taakgedrag en leesplezier middels een observatie en een interview. Door deze manier van onderzoeken , heb ik een goed beeld gekregen van het leesgedrag in de middenbouw.

7.2 Uitvoerbaarheid

Dit onderzoek was goed uitvoerbaar. De literatuur heeft me enorm op weg geholpen. De nieuwste Protocollen Leesproblemen en Dyslexie kwamen in januari uit. Tot die tijd heb ik me met name op de literatuur gericht. Het onderzoek ben ik om die reden eind januari gestart. Vanuit de school was haast geboden, omdat de intern begeleider graag wilde dat het plan zo snel mogelijk in werking werd gezet om de leesresultaten te verbeteren. Uiteindelijk waren de vier maanden onderzoek voldoende om te onderzoeken wat op dat moment van belang was: hoe is het taakgedrag tijdens BAVI- lezen, hoe veel plezier ervaren leerlingen tijdens BAVI-lezen, welke leesvormen kunnen toegevoegd worden aan het huidige aanbod en welke waarde zou de leesmethode hebben op Jenaplanschool Klavertje 4.

Uit onderzoek is gebleken dat het leesonderwijs binnen de school aanzienlijk verbeterd kan worden door enkele aanpassingen, zoals het aanbieden van meer leesvormen, gebruik maken van een technisch leesmethode naast BAVI-lezen, het geven van meer leestijd en het toepassen van interventieperiodes met leesinterventiematerialen. Verder onderzoek is nu nodig naar het gebruik van de leesvormen.

7.3 Acceptatie

Dit onderzoek is op een goed moment gekomen: de leesresultaten op de school zijn zeer onbevredigend; de DMT en AVI toets, afgenomen in juni 2010, waren bij veel leerlingen in de middenbouw te laag. Door de intern begeleider en directie ben ik gestimuleerd om onderzoek te doen naar het leesonderwijs op de school. Ik voel me dan ook enorm gesteund door directie en intern begeleider. Er werd een studieochtend in februari 2011 geheel gewijd aan het leesonderwijs en dit onderzoek. De intern begeleider heeft hierbij geholpen om de studieochtend doelgericht te laten zijn.

De duidelijke informatie en feedback die gegeven is in het intervisiegroepje en door de docent, hebben ervoor gezorgd dat dit onderzoek goed is afgerond. en veel informatie voor de school heeft opgeleverd.

Dit onderzoek krijgt in schooljaar 2011-2012 een vervolg door onderzoek te doen naar het gebruik van de leesvormen.

7.4 Effectiviteit

Dit onderzoek heeft bijgedragen aan de verbetering van het leesonderwijs op Jenaplanschool Klavertje 4. Directie en team van de school zijn zich meer bewust van de bijdrage die de leerkracht zou moeten geven aan het leesonderwijs middels het gebruik van een methode. Ook werd duidelijk dat het team open staat voor verder onderzoek en coaching op het gebied van lezen. Direct na de studiemorgen is besloten om de tijd die aan het leesonderwijs gegeven wordt te verdubbelen. Het rooster is aangepast. Ook is geregeld dat er volgend schooljaar meer begeleiding komt voor lees- en spellingonderwijs, om de resultaten te verbeteren. Voor zorgniveau 3 wordt dus ook meer tijd vrij gemaakt.

De resultaten op het gebied van lezen zijn, na het afsluiten van dit onderzoek, nog niet geïventariseerd. Het is nog niet duidelijk of de leesaanpak zoals die nu wordt gehanteerd, al voor vooruitgang van het technisch lezen zorgt.

7.5 Tevredenheid over de aanpak

Vanaf het moment dat de hoofdvraag helder en concreet was, liep het onderzoek vlot. De literatuurstudie heeft veel duidelijkheid gegeven met betrekking tot wat verwacht wordt van een school en een leerkracht. Hierdoor heb ik mijn onderzoek heel doelgericht kunnen opzetten. De vragenlijsten voor de kinderen, met daaraan gekoppeld de interviews met de zwakkere lezers, hebben een goed beeld gegeven over de nu aangeboden en gewenste leesvormen. De observaties naar taakgerichtheid op de niet gewenste en gewenste leesvorm, hebben de antwoorden op de vragenlijsten bevestigd.

De vragenlijsten voor het team en de studiemorgen over lezen, hebben teamleden gemotiveerd om samen tot een verbeterd leesplan te komen.

Het onderzoek dient een vervolg te krijgen, om de leesvormen te verbeteren. Ook zal gekeken moeten worden welke leesmaterialen nog aangeschaft moeten worden om de leesvormen goed tot zijn recht te laten komen.

7.6 Reflectie op het eigen leerproces

De uitvoering van een praktijkonderzoek was geheel nieuw voor mij. Na het lezen van literatuur over de uitvoering van een onderzoek, begon het zoeken naar een hoofdvraag. Wat zou onderzocht kunnen worden op de school? Hoe formuleer ik een probleemstelling? Dit vond ik een lastig onderdeel van het onderzoek. Zodra de probleemstelling helder was, wist ik naar welke literatuur ik op zoek moest gaan.

De literatuur, heeft het onderzoek voor mij geordend, toch vond ik het zoeken naar literatuur ook een moeilijk onderdeel. Er is heel veel literatuur, maar om iets te vinden wat nodig is voor het onderzoek en wat betrouwbaar is, vind ik nog steeds moeilijk. Nadat het steeds duidelijker werd welk accent ik dit onderzoek wilde geven en op welke manier onderzoek moest plaatsvinden, werd het zoeken naar literatuur ook iets makkelijker. Door gericht naar een schrijver of bepaald soort onderzoek te zoeken, lukte het beter om de goede literatuur bij dit onderzoek te vinden.

Literatuurstudie vraagt om een kritische blik: waar komt de informatie vandaan?, Wie heeft het geschreven? Heeft deze persoon al meer geschreven? Wat is de functie van deze persoon? Waarom is het artikel geschreven? Welk onderzoek ligt eraan ten grondslag? Allemaal vragen die gesteld kunnen worden bij het zoeken naar literatuur. Het was niet makkelijk, om die reden, goede artikelen te vinden op internet. Het vergt veel tijd en onderzoek om de juiste artikelen te vinden.

Toch heeft juist de literatuurstudie me op het goede spoor gebracht om de onderzoeken te doen in de praktijk. Het heeft me geleerd om met een kritische blik te kijken naar mijn eigen handelen, maar ook naar het leesbeleid op de school waar ik werk.

De intervisie bijeenkomsten zijn van grote betekenis geweest. Deze bijeenkomsten hebben geholpen in het concreet maken en het duidelijk leren omschrijven van de vele literatuur die beschikbaar is.

Ik heb gemerkt dat ik een goede planner ben; dat heeft geholpen om ruim van tevoren een goede planning te maken. Hier heb ik goed van kunnen profiteren. Ik heb de tijd kunnen nemen voor de onderzoeken, zoals het observatieonderzoek, het afnemen van het interview, de vragenlijsten en het voorbereiden en deels voorzitten van de studiemorgen. Deze manieren van onderzoeken, behalve de observatiemethode, waren voor mij allemaal nieuw. Vooral het maken van een open vragenlijst en daaropvolgend het voorbereiden van een studiemorgen, was een leermoment. Het was prettig dit samen te mogen doen met de intern begeleider. Door de goede voorbereiding, het literatuuronderzoek vooraf en de samenwerking met de intern begeleider, kan ik zeggen dat de studiemorgen zeer zinvol was. De teamleden waren gemotiveerd om samen een leesplan te maken samen, onder begeleiding van

de intern begeleider en mijzelf. Dit heeft geleid tot een goed plan, waar iedereen achter staat.

Het samenwerken met het intervisiegroepje en de docent die ons heeft begeleid, maar ook het samenwerken met de intern begeleider, heb ik als zeer prettig ervaren. Het gebruik kunnen maken van elkaars sterke kanten, het leren van elkaar en de feedback krijgen waar je echt van leert, hebben me gestimuleerd om dit onderzoek met een prettig gevoel af te maken.

Ik heb geleerd een onderzoekende houding aan te nemen, zoals één van de doelstellingen was voor de start van dit onderzoek. Niet accepteren dat de resultaten niet goed zijn, maar onderzoeken waardoor de resultaten zo zijn. Onderzoekend leren is nauw verwant aan ontdekkend leren.

Door Toegespitst op (samen) onderzoekend leren en werken in het onderwijs leidt de uitwerking van deze denkstappen tot een dynamische denk- en handelingsmodel. Onderzoeken heeft te maken met 'kennis nemen' van onderzoeksresultaten en theorieën en met 'kennis maken', het verrichten van onderzoek op zich. Het onderzoeken betreft dus alle activiteiten die erop gericht zijn nieuwe kennis, inzichten of vaardigheden op te doen⁴³.

Door dit onderzoek heb ik veel informatie opgedaan over lezen en, mede door literatuur, geleerd gericht te kijken naar de praktijk. Ik heb ook geleerd om onderzoek te doen. "Al doende leert men" is een spreekwoord, maar dat gaat in dit geval zeker op.

Dit onderzoek krijgt nog een vervolg. Het plan is om volgend jaar verder onderzoek te doen om het technisch lezen op Jenaplanschool Klavertje 4 nog meer te verbeteren. Het onderzoek zal door mijzelf uitgevoerd worden en zal zich richten op het verbeteren van de leesvormen. Op dit moment worden meer leesvormen aangeboden, maar ik vraag me af of deze nu op de goede manier worden aangeboden. Vragen die onderzocht kunnen worden, zijn: Wat zijn de criteria voor deze leesvormen? Welke leesvormen zullen de leesresultaten verder doen verbeteren? Waar moet aan gedacht worden als het gaat om de uitvoering en zijn er meerdere leesvormen die nog aangeboden kunnen worden? Ook zal ik goed moeten onderzoeken of er genoeg goede boeken voor zwakke lezers zijn. Bij aanschaf van nieuwe boeken zal ik hier rekening mee houden; te denken valt aan mee leesboeken of luisterboeken.

Het belangrijkste doel, het creëren van een onderzoekende houding, is bereikt. Dit mede dankzij een hele prettige intervisiegroep, een deskundige en stimulerende docent en een coachende intern begeleider.

7.7 Aanbevelingen voor de toekomst

Naar aanleiding van de discussie kunnen de volgende aanbevelingen worden gedaan voor de toekomst:

⁴³Ruijters MCP & Simons R.J. Het leerlandschap van organisaties. <http://igitur-archive.library.uu.nl/ivlos/2006-1028-200604/Develop%202-2006%20P54-63.pdf>. Geraadpleegd op 27-4-2011.

- Meer leestijd geven in de middenbouwklassen.
- Gebruik maken van een instructiemethode technisch lezen.
- Inzetten van leesinterventies zoals geschreven in de Protocollen Leesproblemen en Dyslexie.
- Gebruik maken van verschillende leesvormen, zoals aangegeven in de Protocollen Leesproblemen en Dyslexie.
- Aanwezige leesmaterialen een duidelijke plek geven , zodat iedere leerkracht deze materialen kan vinden.
- Onderzoek naar het uitbreiden van leesinterventies op de school.
- Onderzoek naar gebruik van de leesvormen in de middenbouwgroepen
- Coaching van leerkrachten door intern begeleider en/ of leescoördinator.
- Verdere inventarisatie naar leesmaterialen die nodig zijn om het leesonderwijs te verbeteren.
- Het effect en resultaten evalueren op regelmatig terugkerende momenten.
- Verder uitwerken van een leesplan.

Samenvatting

Dit onderzoek is uitgevoerd in het kader van de opleiding *Master Special Educational Needs(SEN) dyslexiespecialist*.

Lezen is een vaardigheid die we vaak gebruiken en overal nodig hebben om goed te functioneren in onze geletterde maatschappij. Wie moeite heeft met lezen, loopt kans om veel informatie te missen.

Lezen wordt gegeven op school en bestaat uit twee vaardigheden: technisch lezen en begrijpend lezen. Technisch lezen is het ontsleutelen of decoderen van de visuele weergave van woorden⁴⁴. Een leerling leert eerst dus de techniek van lezen.

Doelstelling van het technisch lezen is uiteindelijk dat een leerling in staat is om een tekst te begrijpen, begrijpend lezen. Door de herkenning van de inhoud wordt de lezer nieuwsgierig naar de rest van de inhoud en raakt gemotiveerd om verder te lezen in het boek. Er is dan sprake van leesmotivatie.

In de middenbouwgroepen, 3, 4 en 5, wordt de basis gelegd voor het leren lezen. De school, met name de leerkracht speelt een cruciale rol bij dit proces. Belangrijk is dat de leerkracht weet hoe voor goed leesonderwijs gezorgd kan worden met zo min mogelijk uitval op leesvaardigheid.

Op Jenaplanschool Klavertje 4 werd de vraag gesteld hoe de kwaliteit van het leesonderwijs verbeterd kan worden.

De volgende probleemstelling is geformuleerd naar aanleiding van deze vraag:

Welke bijdrage kunnen de protocollen Leesproblemen en Dyslexie voor groep 3,4 en 5 leveren aan de verbetering van resultaten van het technisch lezen in de middenbouwgroepen 3, 4 en 5 als aanvulling op het BAVI-lezen ?

Om een goed beeld te krijgen van de actuele situatie, is middels een vragenlijst aan de leerkrachten gevraagd naar de tijdsbesteding en inhoud van het leesonderwijs. Middels een vragenlijst, speciaal gericht op leesinterventies, is dieper op de hulp aan zwakkere lezers ingegaan.

Op de school waar dit onderzoek is gedaan, gebruiken ze de methode BAVI-lezen. Bij BAVI-lezen gaat men er vanuit dat wanneer de betrokkenheid van een leerling bij het lezen hoog is, het leren lezen gemakkelijker en sneller verloopt. Een hoge betrokkenheid zorgt ervoor dat lezen leuk en spannend is. Dit leidt tot leesmotivatie.

Door literatuurstudie is duidelijk geworden dat ook een technisch leesmethode gewenst is. Voor de meeste kinderen - in het bijzonder kinderen uit risicogroepen - is een systematische en duidelijke instructie (uitleggen, voordoen en begeleiding bij het toepassen) onontbeerlijk.

44 Van der Ley, A. (2003). Leesproblemen en dyslexie. Rotterdam: Lemniscaat.

De literatuur maakt duidelijk dat goede interventie belangrijk is. Met een vroegtijdige intensieve begeleiding kunnen veel leesproblemen en de daarbij horende faalervaringen en demotivatatie voorkomen worden ⁴⁵.

Als het enigszins kan, moet falen voorkomen worden. Bied een zwakke lezer daarom de leesstof en leesoefeningen al aan voordat deze in de klas worden behandeld. Als de tekst is voorgelezen en de leerling de inhoud al kent, zal het met meer zelfvertrouwen en een betere taakgerichtheid bij de les betrokken zijn en meer profiteren van de instructie en de klassikale interactie.

Enkel voorbeelden van *evidence based* uitgewerkte leesinterventies, te vinden in Protocol Leesproblemen en Dyslexie.

Door observatie van taakgerichtheid tijdens BAVI-lezen is duidelijk geworden dat zwakke lezers tijdens BAVI-lezen een slechtere taakhouding hebben als de betere lezer. Als deze zelfde zwakke lezers geobserveerd worden in een voorkeursvorm, blijkt dat de taakhouding verbeterd is. Voor deze leerlingen is het belangrijk dat meerdere leesvormen aangeboden worden. Enkele voorbeelden van deze leesvormen zijn te vinden in de Protocollen Leesproblemen en dyslexie.

Voor Jenaplanschool Klavertje 4 betekent dit dat er meer tijd aan lezen besteed moet worden, en meerdere leesvormen aangeboden zouden moeten worden. Middels een rooster is dit aangepast.

Verder is het advies om de technisch leesmethode structureel aan te bieden aan de middenbouwleerlingen.

Voor de zwakste lezers zou geïnvesteerd moeten worden in leesinterventies.

Daarbij is het nodig om goed te kijken naar leesmaterialen die nodig zijn om dit alles te verbeteren.

Agnes Portegijs.

⁴⁵ Smits, A., Braams, T. (2006). *Dyslectische kinderen leren lezen*. Amsterdam: Boom

literatuurlijst

- Bakker-Beens, D. & Uitdehaag, J. (red.) Werkgroep Taal (2001). BAVI-lezen gebruikersmap. Breda: Edux Onderwijsadviseurs
- Jongejan, W., & Wentink H., Smits A. Leesinterventies in de klas. *Primair*, 21, 7-9
- Pameijer, N., & van Beukering T. Handelingsgericht werken. Leuven/Voorburg: Acco.
- Smits, A., Braams, T. (2006). *Dyslectische kinderen leren lezen*. Amsterdam: Boom
- Van der Ley, A. (2003). *Leesproblemen en dyslexie*. Rotterdam: Lemniscaat.
- Kallenberg, T., Koster, B., Onstenk, J., & Scheepsma, W. (2007). *Ontwikkeling door onderzoek: een handreiking voor leraren*. Utrecht: ThiemeMeulenhof.
- Vernooy, K. (2007) Effectief leesonderwijs nader bekeken. www.taalpilots.nl
- Gijsel, M., Scheltinga, F., Druenen M & Verhoeven L. (2011). *Protocol leesproblemen en dyslexie*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- Elsäcker, W & Korst, P. (2007). Kinderen lezen de sterren van de hemel met Drie Sterren Lezen. *JSW*, 91 6-9.
- Harinck, F. (2009). *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant
- Leeuwen, A.B. van, Pelle, J. ter, Wiegman, H. en Laan, A.M. van der (2007). *Tussen apart en samen. Een exploratief onderzoek vanuit leerplankundig perspectief*. Enschede: Stichting Leerplanontwikkeling (SLO)
- *Handleiding computerprogramma*. Tilburg: Uitgeverij Zwijzen B.V.

- Popeijes L.& Geldens JJM.Onderzoekend leren en onderwijzen in leerwerkgemeenschappen. www.kempel.nl (2007) Geraadpleegd op 27-4-2011 .
- Goed Gelezen. Technisch leesmethode voor het basisonderwijs. Uitgeverij: Malmberg. 's Hertogenbosch.
- **Ruijters MCP & Simons R-J.Het leerlandschap van organisaties.** <http://igitur-archive.library.uu.nl/ivlos/2006-1028-200604/Develop%202006%20P54-63.pdf>. Geraadpleegd op 27-4-2011.
- <http://www.inclusiefonderwijs.nl/visie.php> geraadpleegd 21-02-2011
- <http://www.rijksoverheid.nl/nieuws/2011/01/31/passend-onderwijs-voor-ieder-kind.html> geraadpleegd 27-02-2011
- <http://www.internetconsultatie.nl/passendonderwijs> geraadpleegd op 27-02-2011
- <http://www.balansdigitaal.nl/data/nieuws/2011/2/notitie-passend-onderwijs-betekent-einde-voor-zeggenschap-ouders> geraadpleegd op 27-02-2011
- <http://www.un.org/ecosocdev/geninfo/dpi1647e.htm> geraadpleegd 27-02-2011
- <http://www.edith.nl/web/nieuws/assets/Lectorale%20rede%20Kees%20Vernoooy.pdf>
- www.delubas.nl, geraadpleegd op 24-4-2011
- <http://www.veiliglerenlezen.nl/web/Voor-gebruikers/Artikelen/Veilig-stap-voor-stap-1.htm>, geraadpleegd op 15-5-2011.
- <http://www.deoogoopleidingsschool.nl/wp-content/uploads/2009/08/Onderzoeken-in-studiegroepen-als-interventie-voor-schoolontwikkeling.pdf>, geraadpleegd op 27-2-2011
- Irausquin, R & van der Linden, S. Veilig leren lezen stap voor stap,kinderen met specifieke leerbehoeften: beschrijving en ondersteuning, geraadpleegd op 15-5-2011 op <http://www.veiliglerenlezen.nl/web/Voor-gebruikers/Artikelen/Veilig-stap-voor-stap-1.htm>,
- Vernooy,K.(2009) .Lezen stopt nooit. Van een stagnerende naar een doorgaande ontwikkeling van risicolezers. Gevonden op 6-3-2011 op <http://www.edith.nl/web/nieuws/assets/Lectorale%20rede%20Kees%20Vernoooy.pdf>

Bijlage 1

Vragenlijst lezen

1. Hoeveel tijd besteed je per week aan lezen?
2. Hoeveel instructietijd besteed je per week aan lezen?
3. Welke methode(s) gebruik je voor het leesonderwijs?
4. Wat doe je met een zwakke lezer of een leerling met dyslexie?
5. Welke leesinterventies(leeshulp) heb je wel eens toegepast?
6. Welke leesvormen gebruik je?
7. Gebruik je het Protocol leesproblemen en Dyslexie wel eens? Zo ja, waarom?
8. Hoe gebruik jij de methode BAVIlezen?

Bijlage 2

Studiedag lezen/ spelling

16 februari 2011,

1. J. laat de DMT resultaten uit januari 2011 zien van de groepen 4 en 5 .
Resultaten zijn laag. Er zijn teveel C, D en E scores.
Vraag: Welke vooruitgang zou het team willen zien?
10 % minder D en E scores.
Vraag: Hoe gaan we dat aanpakken
Antwoorden:
 - BAVI lezen is teveel stillezen; terug naar het oude AVI lezen
 - Verplicht duolezen; dan weten we tenminste zeker dat ze lezen
 - Methode Goed gelezen weer gebruiken
 - Sommige kinderen kunnen niet goed stillezen; zij moeten op een andere manier lezen.
 - Concentratie moet omhoog
2. Hoeveel tijd besteed je nu aan lezen?
Gemiddeld wordt er 2 uur per week aan lezen besteed.
3. Gebruik je een technisch leesmethode?
Incidenteel wordt Goed Gelezen gebruikt, maar er zit geen structuur in.
4. Welke leesvormen pas je toe?
Het meest stillezen, soms samen lezen of wordt de computer gebruikt.
5. Hoe gebruik je de methode BAVI-lezen?
Hier wordt verschillend op geantwoord:
In de pimperl worden de observatieformulieren frequent gebruikt, bij de andere klassen niet. In de korenbloem is de BAVI-map weg.
Regelmatig worden er activiteiten gedaan die met leespromotie te maken hebben. Hier zit geen lijn in.
Agnes geeft wat adviezen vanuit de protocollen:
 - In de protocollen leesproblemen en dyslexie staat hoeveel tijd per groep besteed moet worden.
 - Het is belangrijk om in de middenbouw een methode te gebruiken. De methode Goed Gelezen zou weer gebruikt kunnen worden naast het BAVI lezen. Voor lezers in de middenbouw is instructietijd belangrijk. Deze worden in een methode goed aangeboden.
 - Om tegemoet te komen aan leerlingen die niet goed tot lezen komen door stillezen; kunnen andere vormen ook aangeboden worden naast het BAVI-lezen; te denken valt aan samen hardop lezen, mee lezen op de computer en met een tutor of met de leerkracht lezen.
 - In de BAVI- map zitten observatieformulieren. Deze geven een goed beeld van de leerling als je ze regelmatig gebruikt. Er staan suggesties in de BAVI map hoe je deze kunt bespreken met leerlingen. Agnes geeft voorbeelden hoe je deze kunt bespreken.
 - Nieuwsbegrip kan gebruikt worden om een tekst elke dag te herhalen.
6. De middenbouw leerkrachten maken een nieuw leesrooster , waarin de leestijd die in de protocollen staat wordt aangehouden.
In de morgen blijft iedere groep BAVI-lezen, elke middag mogen kinderen kiezen uit 4 leesvormen:
 - Stillezen
 - Duo lezen
 - Meelezen op de computer
 - Ict workshop of flitsen op de computer.

Twee maal in de week komt de methode Goed gelezen op het takenblad te staan.(de tweede keer alleen met de zwakke lezers) De lessen moeten linken met de spellingmethode.

Nieuwsbegrip wordt 4 keer gelezen:

1ste keer in koor lezen

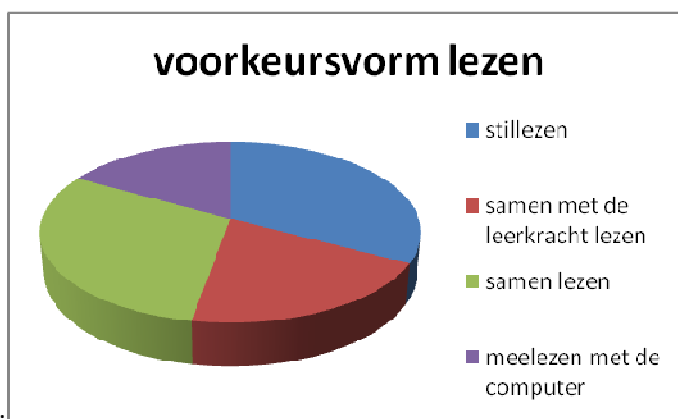
 - 2de keer samen lezen
 - 3de keer stillezen van de tekst met mindmap maken
 - 4de keer stillezen en vragen beantwoorden
7. Leesinterventies
J. en Agnes zorgen dat er een plan komt zo dat ook leesinterventie kan plaatsvinden in de middenbouw.
Evaluatie : Agnes en J. zorgen dat in juni, na de toetsrondes, dit nieuwe leesrooster nogmaals geëvalueerd wordt.

15-05-2011

Tijdsteekproef-formulier				
		Categorie	Aantal	Procenten
Observator		Taakgericht		
Naam leerling		Kijken		
Groep		Storen		
Datum observatie		Lopen		
		Anders		
		Totaal		100%
min	na 20 seconden	na 40 seconden	na 60 seconden	opmerkingen
1	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	
2	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	
3	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	
4	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	
5	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	
6	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	
7	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	
8	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	
9	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	
10	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	
11	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	
12	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	
13	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	
14	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	
15	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	
16	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	
17	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	
18	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	
19	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	
20	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	ta kij sto lo an	
Tijdsteekproef-formulier				

Bijlage 4

Voorkeursvormen van lezen:

Figuur 1:

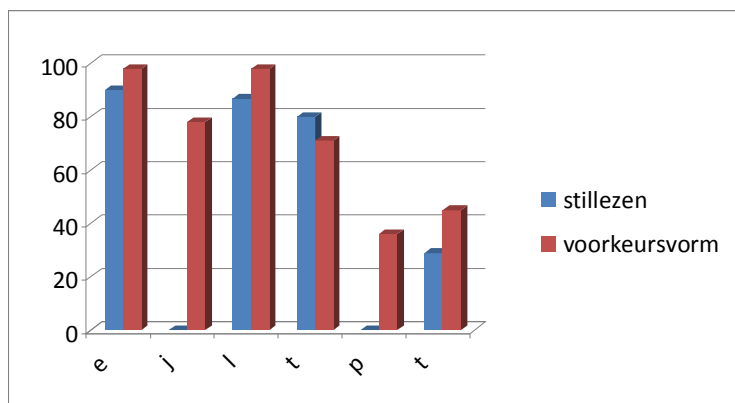
Figuur 2:

Figuur 3:

Figuur 4

Taakgerichtheid tijdens stillezen en voorkeursvorm.⁴⁶

Figuur 5

Leerling	Hoeveel plezier in lezen	Hoeveel % taakgericht bij stillezen	Voorkeursvorm lezen	Hoeveel % taakgericht bij voorkeursvorm
E. (groep 5)	Heel veel plezier in lezen	90 % taakgericht 4 % lopen	Geen voorkeursvorm	98 % taakgericht 2 % kijken
J. (groep 5)	Beetje plezier in lezen	0 % taakgericht 27 % kijken 9 % storen 64 % lopen	Samen met de leerkracht lezen 10 Samen lezen 10 Meelesen met de computer 10 Computerspellen 10 Stillezen 8	78 % taakgericht 18 % kijken 2 % anders
L. (groep 4)	Gemiddeld plezier	87 % taakgericht 11 % kijken 2 % lopen	Stillezen 7 Met de leerkracht lezen 5 Samen lezen 10 Meelesen op de computer 3 Computer leesspellen 10	98 % taakgerichtheid 2 % kijken

⁴⁶ Uitslag observaties taakgerichtheid

T. (groep 4)	Geen plezier	80 % taakgerichtheid 20 % kijken	Stillezen 5 Met de leerkracht lezen 2 Samen lezen 5 Meelezen met de computer 10	71 % taakgericht 18 % kijken 11 % storen
P. (groep 3)	Totaal geen plezier	0 % taakgericht 80 % kijken 20 % anders	Stillezen 5 Met de leerkracht lezen 7 Samen lezen 2 meelezen op de computer 10	36 % taakgericht 36 % kijken 9% storen 19 % lopen
T. (groep 3)	Weinig plezier	29 % taakgericht 35 % kijken 13 % storen 3 % lopen	Met de leerkracht lezen 10 Samen lezen 10 Meelezen op de computer 3 Stillezen 2 Computer leesspellen 6	45 % taakgerichtheid 35 % kijken 20 % storen

Bijlage 5

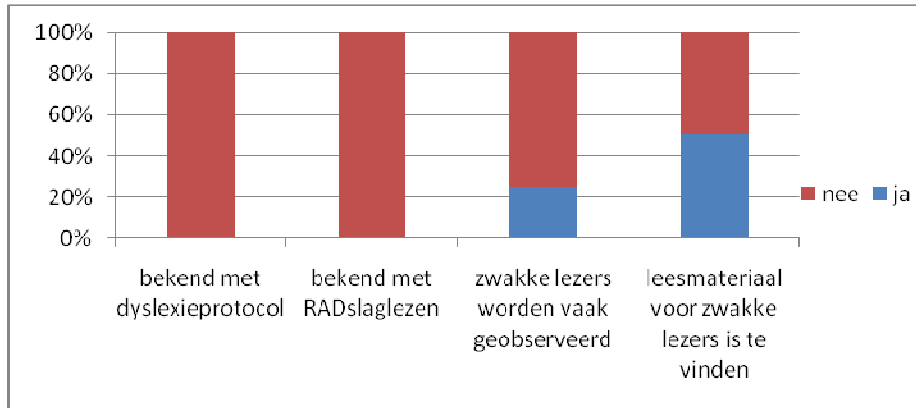
Vragenlijst gebruik leesinterventies op Klavertje 4

- Ik ben bekend met het dyslexieprotocol van Klavertje 4
Ja / nee
- Ik maak gebruik van deze leesinterventies (meerdere antwoorden mogelijk)
 - o Connect lezen
 - o Leesestafette
 - o Ralfi lezen
 - o Drie sterren lezen
 - o Anders n.l:
- Ik ben bekend met het computer interventieprogramma RADslag lezen
Ja / nee
Ik gebruik de computerprogramma's:
 - o Flits
 - o Leesestafette
 - o ICT workshops .nl
 - o Anders, n.l:
- Ik zou elke dag 20 minuten een leesinterventie programma kunnen inzetten in de klas.
 - o Nee, die tijd heb ik niet
 - o Ja
 - o Ja, ik zou meer tijd kunnen besteden aan leesinterventie
 - o Nee, ik vind dat een leescoördinator of remedial teacher dat moet doen.
- Ik observeer zwakke lezers regelmatig met observatielijsten uit de BAVI map.
Ja / nee
- Met de gegevens die ik uit de observaties haal, pas ik mijn programma aan
Juist / onjuist
- Mijn zwakke lezers krijgen in de klas niet voldoende hulp.
Juist / onjuist
- Ik weet waar ik leesmateriaal moet pakken voor de zwakke lezer.
Ja / nee
- Ik zou meer begeleiding willen om een leerling met dyslexie te kunnen begeleiden
Ja / nee
- Zo ja, deze hulp zou ik willen (meerdere antwoorden mogelijk)
 - o Coaching door leescoördinator of ib-er om leerlingen beter te kunnen begeleiden
 - o Extra handen in de klas, waardoor de leerling één of een aantal keer in de week extra hulp in de klas krijgt.
 - o Een leerling wordt één of meerdere keren in de week uit de klas gehaald voor extra begeleiding
 - o Ik krijg iemand in de klas, zodat ik de leerling zelf kan begeleiden
 - o Extra materiaal om goed te kunnen begeleiden.
 - o Anders n.l:

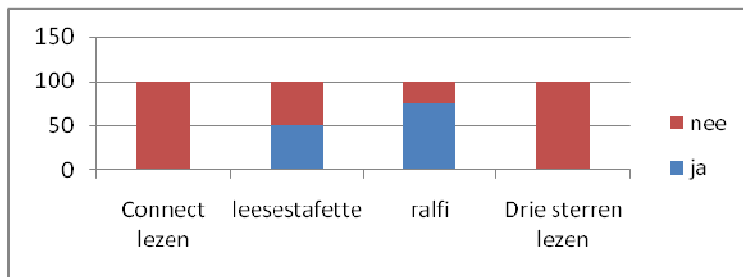
Bijlage 6

Gebruik leesinterventies.

Figuur 7:
Leesinterventie toepassen:

Figuur 8:
Ik maak gebruik van leesinterventies:

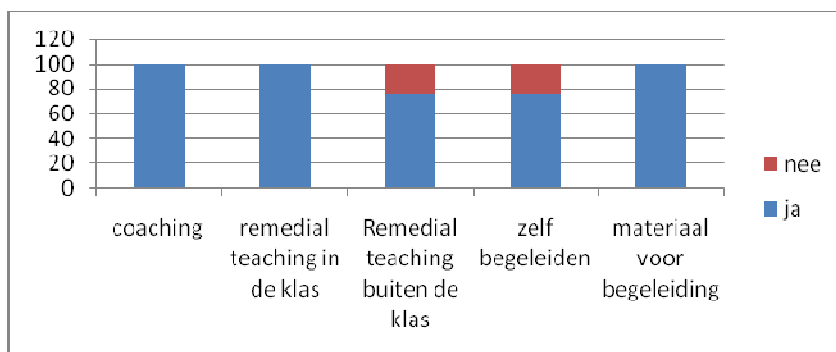

Figuur 9:
Ik maak gebruik van deze computerprogramma's:

15-05-2011

Figuur 10:
Gewenste hulp:

Bijlage 7

Vragenlijst leesvormen

lezen

stillezen	
Met leerkracht lezen	
Samen lezen	
meelezen	
computer	

Bijlage 8

Leesrooster middenbouw

Maandag		
's morgens	BAVlezen	
's middags	Methode les uit Goed gelezen(takenblad) Les die wordt gekozen linkt met de spellingcategorie die aangeboden wordt die week	
Dinsdag		
's morgens	BAVlezen Tekst nieuwsbegrip introduceren en in koor lezen.	
's middags	Verschillende leesvormen aanbieden • Stillezen • Computer: leesestafette/ ict workshop • Samen lezen/ koorlezen • Flitsen: clusteren	
Woensdag		
	BAVlezen Tekst nieuwsbegrip in duo's lezen(takenblad)	
Donderdag		
's morgens	BAVlezen	
's middags	Herhalen Goed gelezen les(takenblad) Tekst nieuwsbegrip met zwakke lezers herhalen en eventueel een mindmap laten maken .	
Vrijdag		
's morgens	BAVlezen	
's middags	Verschillende leesvormen aanbieden • Stillezen • Computer: leesestafette/ ict workshop • Samen lezen/ koorlezen • Flitsen: clusteren	

Bijlage 9

Inventarisatie leesmaterialen

Aanwezige leesmaterialen die gebruikt worden

Leesboeken BAVI 1 tot en met 12 in een ruime bibliotheek
 Prentenboeken
 Informatieboeken
 Encyclopedie:
 ICT programma: leesestafette
 ICT programma: Flits
 ICT programma: ict workshops.nl

Aanwezige leesmaterialen die niet gebruikt worden

Leesinterventie programma "De zuidvlei" van Luc Koning
 Technisch leesmethode "Goed gelezen" van Malmberg.
 Leesinterventie programma voor de computer "RADslag lezen"

Niet aanwezig leesmateriaal om eventueel aan te vullen

Leesinterventie programma Connect lezen
 Leesinterventie programma Ralfi lezen
 Meeleesboekjes met CD om mee te lezen met de computer
 Samen leesboeken, zodat zwakke lezers samen kunnen lezen met betere lezers.

Bijlage 10.
Observatieformulier leesplezier

Groepslijst leesmotivatie

Leerkracht _____
Groep _____ Datum _____

Welke kinderen hebben wel/ geen plezier in lezen?

namen	<i>1. Totaal geen</i>	<i>2. Erg weinig</i>	<i>3. Gemiddeld</i>	<i>4. Heel veel</i>
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				
11.				
12.				
13.				
14.				
15.				
16.				
17.				
18.				
19.				
20.				
21.				
22.				
23.				
24.				
25.				

Hoe bevorder je het leesplezier/ motivatie van de kinderen in kolom 1 en 2?

Bijlage 11

Samenvatting interview

Interview afgenomen met T, L, J, E, P,

Datum: maandag 8 maart 2011

B (groep 3) :

- Hij leest het liefst alleen aan zijn tafel
- Indianenboeken of andere informatieboeken vindt hij het leukste.
- Hij vindt het vervelend als hij gestoord wordt door andere kinderen; stilte is belangrijk.

L(groep 4):

- Luna kiest graag zelf haar boeken en leest graag boeken die ze leuk vindt.
- Luna leest het liefst alleen, maar soms heeft ze geen zin om alleen te lezen en dan vindt ze het fijn om samen te lezen.
- Luna leest graag spannende boeken, zoals boeken van Heksje Lilly. Er mogen best meer boeken van Heksje Lilly in de bibliotheek komen.
- Het is ook goed als kinderen leesles krijgen van de leerkracht.

T (groep 4):

- Tycho leest het liefst aan zijn tafel .
- Hij leest graag Geranimo Stilton boeken.
- Als ik 's middags een leesvorm mag kiezen , kies ik voor de computer, omdat je dan leest, maar je hebt ook veel plezier. Dan lees je beter.

J (groep 5)

- Jayme leest graag alleen of met iemand samen.
- Hij kiest zijn Boeken , doordat kinderen een leeskring hebben gehouden en dan aangeven dat het een leuk boek is. Dit boek gaat hij dan zoeken .Kinderen moeten vaak over een boek vertellen.
- Jayme vindt dat er meer geoefend moet worden met de hele groep, bijvoorbeeld net zoals met nieuwsbegrip. We moeten dan meer oefenen met hardop lezen.
- Als Jayme samenleest, maakt het hem niet uit of hij met een goede lzer of een zwakke lezer leest. Daar let hij niet op.

P (groep 3):

- Lezen is niet heel erg leuk. Alleen met jou (leerkracht) vind ik leuk. Dan begrijp ik het boekje beter.